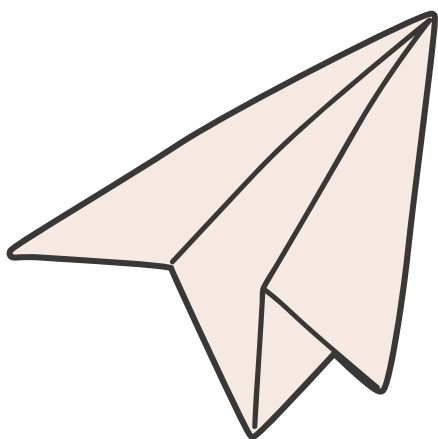

Výchova k demokratickému občianstvu a kritickému mysleniu.

Základy ústavného a politického systému Slovenskej republiky

Erik Urc
Peter Horváth
1. vydanie
ISBN - 978-80-69072-04-6 (pdf)
ISBN - 978-80-69072-05-3 (epub)
Publikovanie:
Inštitút verejnej politiky, o.z.,
Fakulta sociálnych vied UCM v Trnave

Vydavateľstvo:
Inštitút verejnej politiky, o.z.
Bučianska 4/A
917 01 Trnava
<https://ivp.fsvucm.sk>

Grafická úprava
© StockInDesign by Erick Ragas
& Andrej Kóňa

Recenzenti

PhDr. Patrik Gabura, PhD.

JUDr. Marek Šafár

Publikácia vychádza ako súčasť riešenia projektu: KEGA 005UCM-4/2021 s názvom Tvorba učebných textov a učebných pomôcok k predmetu Občianska náuka z pohľadu výchovy k demokratickému občianstvu a kritickému mysleniu

Publikácia bola schválená Edičnou radou FSV UCM v Trnave

© všetky práva vyhradené

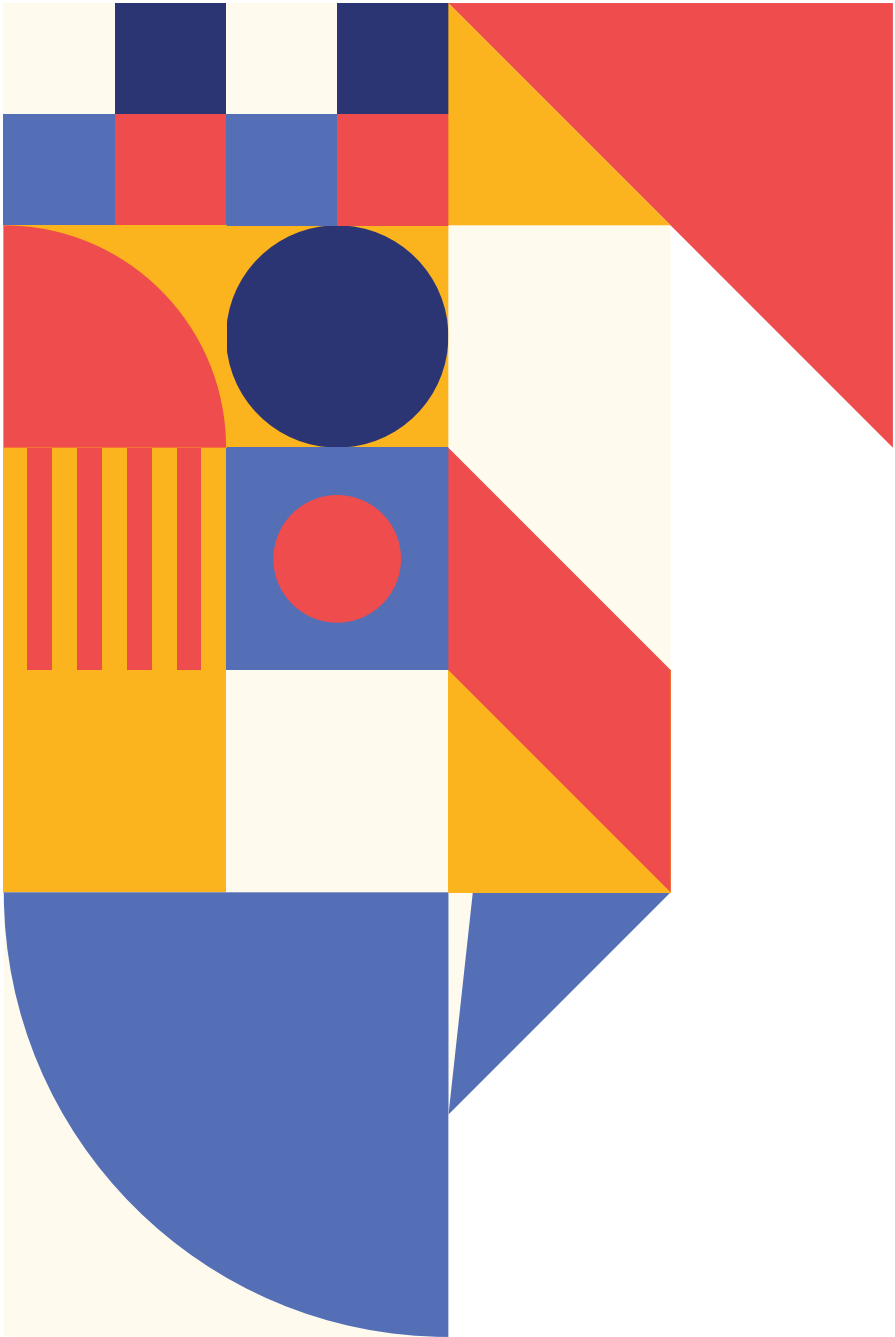
1. vydanie 2024

Elektronická verzia (pdf a epub)

-- www.fsvucm.sk --

ÚVOD	7
POLITICKÉ STRANY	11
VÝVOJ STRANÍCKEHO SYSTÉMU SR	25
VOLBY	55
PREZIDENT SR	75
VLÁDA SR	87
PARLAMENT SR	97
Bibliografia	117

ÚVOD

ZÁKLADY ÚSTAVNÉ-
HO A POLITICKÉHO
SYSTÉMU SLOVENSKEJ
REPUBLIKY

Predkladaná publikácia je určená predovšetkým pre študentov stredných škôl, ktorí majú záujem o bližšie poznatky z oblasti politických vied. Študenti sa v rámci tejto publikácie oboznámia so základnou terminológiou k téme politických strán, vývojom stranického systému na Slovensku, základných náležitostiach volebného systému, a tiež s fungovaním najdôležitejších ústavných orgánov Slovenskej republiky – prezident, vláda, parlament.

Pôsobenie politických strán odráža vývoj a smerovanie politiky samotného štátu. Dynamika stranického systému prezentuje vzostupy a pády politických subjektov a ich jednotlivých predstaviteľov. Kľúčovými aspektami pre demokratickú činnosť jednotlivých ústavných inštitúcií sú volebné nastavenia, ktoré reprezentujú predovšetkým volebný systém či volebné právo. Rozdelenie moci v štáte na zákonodarnú, výkonnú a súdnu moc predstavuje kľúčový nástroj pre fungovanie

normálnej demokratickej spoločnosti. V rámci tejto publikácie je dôraz kladený na vysvetlenie podstaty, ústavného vymedzenia a praktických poznatkov z fungovania zákonodarnej a výkonnej moci na Slovensku. Autori chceli priblížiť študentom predovšetkým myšlienku, že politický systém Slovenskej republiky nie je ničím výnimočný oproti iným demokratickým krajinám. Najdôležitejšou úlohu všetkých občanov Slovenskej republiky je rešpektovať nastavené ústavné pravidlá a zároveň dohliadať, aby žiaden aktér verejnej moci svoju činnosťou nezneužíval moc vo svoj vlastný prospech

POLITICKÉ STRANY

ZÁKLADY ÚSTAVNÉ-
HO A POLITICKÉHO
SYSTÉMU SLOVENSKEJ
REPUBLIKY

Politická strana ako organizovaná štruktúra schopná pôsobiť na ústavné inštitúcie sa začala rozvíjať približne v polovici 19. storočia v západoeurópskych demokraciách, pričom ich ukotvenie v mocenských väzbách je úzko spojené s vývojom modernej kapitalistickej spoločnosti. Politickú stranu možno charakterizovať ako organizovanú skupinu, ktorá sa prostredníctvom svojich kandidátov zúčastňuje volieb s cieľom obsadiť funkcie vo verejných inštitúciách a získať tak vplyv na delení moci a riadení štátu, resp. určitého územia.

Takto organizované politické zoskupenia sú dnes **súčasťou každého politického systému** (výnimkou môžu byť len diktátorské alebo vojenské režimy). Ich vznik súvisí s nespokojnosťou občanov s aktuálnou politickou situáciou alebo neefektívne fungujúcim systémom riadenia štátu. Politické strany **reprezentujú záujmy občanov**, upozorňujú na problémy alebo

vyjadrujú pluralitu názorov a hodnôt v spoločnosti. Prostredníctvom nich sú **zastúpené aj rôzne menšiny** (národnostné, kultúrne, náboženské, atď.). Medzi **znaky moderných politických strán** patrí:

- vlastný politický program vyjadrujúci základné hodnoty, záujmy a ciele strany;
- účasť vo voľbách;
- pôsobenie na verejnosť (získavanie členov a sympatizantov);
- demokraticky volená organizačná štruktúra;
- transparentné financovanie.

Snahy o **delenie politických strán** bolo možné pozorovať predovšetkým v 20. storočí. Typológia politických strán si prešla svojim vlastným vývojom, keď sa postupne rozširovali kategórie delenia týchto subjektov. Ani v tejto súvislosti nie je zadaná všeobecne akceptovaná typológia politických strán, avšak jedno zo základných členení politických strán je:

1. podľa základnej politickej orientácie (Tabuľka 1),
2. podľa zaradenia v politickom spektre (Tabuľka 2),
3. podľa ich politického vplyvu (Tabuľka 3),

4. podľa ich správania (Tabuľka 4).

Tabuľka 1 Delenie politických strán podľa základnej politickej orientácie

	Dôraz na princíp	Hodnoty
Konzervatívne strany	kresťanský, ľudový, národný	náboženstvo, rodina, národ
Liberálne strany	slobody, individuality	občianske práva a slobody, práva menších, slobodná ekonomika
Sociálne strany	socialistický, ľavicový, sociálno-demokratický	občania, sociálne istoty, eliminácia sociálnych konfliktov

Zdroj: vlastné spracovanie

Konzervatívne politické strany sa zväčša identifikujú s udržiavaním tradičných hodnôt a inštitúcií, zdôrazňujú potrebu zachovania stability a prispôsobujú sa spoločenským zmenám s opatrným prístupom. Sú zástancami zachovania existujúcich sociálnych, kultúrnych a politických štruktúr a preferujú postupné reformy pred rýchlymi zmenami.

Liberálne politické strany sa často identifikujú so slobodou jednotlivca, obhajujú osobnú slobodu a individuálnu

právomoc voči vláde a inštitúciám. Podporujú otvorenosť, inovácie a toleranciu voči rôznorodosti v spoločnosti. Presadzujú rovnosť príležitostí a práv pre všetkých občanov. Taktiež zastávajú pohľad na obmedzenú úlohu štátu v ekonomike a snažia sa podporovať hospodársku slobodu.

Sociálne politické strany sa zameriavajú na sociálnu spravodlivosť a rovnosť v spoločnosti. Ich cieľom je zlepšiť životné podmienky najzraniteľnejších skupín obyvateľstva, podporovať sociálnu solidaritu a minimalizovať sociálne nerovnosti. Zvyčajne presadzujú intervenciu štátu a poskytovanie sociálnych programov na podporu zdravotnej starostlivosti, vzdelania, sociálnej pomoci a ochrany práv pracujúcich.

Tabuľka 2 Delenie politických strán podľa ich zaradenia v politickom spektre

Pravicové strany	podpora súkromného sektora; minimalizovanie štátnych zásahov do ekonomiky; dôraz na jednotlivca a jeho schopnosti
Ľavicové strany	dôraz na kolektív a pracujúcu vrstvu

Stredové strany	kombinácia oboch (pravice aj ľavice)
------------------------	--------------------------------------

Zdroj: vlastné spracovanie

Pravicové politické strany sa často identifikujú s dôrazom na individuálnu slobodu a osobnú zodpovednosť. Sú zástancami trhovej ekonomiky s dôrazom na podporu súkromného sektora a menšiu úlohu štátu v hospodárstve. Okrem toho obvykle presadzujú silnú národnú identitu, dôraz na tradičné hodnoty a ochranu národnej bezpečnosti.

Ľavicové politické strany sa často zaoberajú rovnosťou, sociálnou spravodlivosťou a podporou slabších skupín obyvateľstva. Zasahujú do hospodárstva s cieľom vyvážiť sociálne rozdiely. Presadzujú väčšiu úlohu štátu v poskytovaní sociálnych služieb, zdravotnej starostlivosti, vzdelania a tiež podporujú ochranu životného prostredia.

Stredové politické strany sa snažia nájsť rovnováhu medzi prvkami ľavice a pravice. Ich cieľom je kombinovať aspekty hospodárskej slobody s podporou sociálnej spravodlivosti a individuálnej slobody s dôrazom na zodpovednosť voči spoločnosti. Sú zvyčajne otvorené kompromisom a spolupráci, pričom hľadajú pragmatické riešenia pre kom-

plexné problémy.

Tabuľka 3 Delenie politických strán podľa ich politického vplyvu

Parlamentné strany (SR hranica 5 %)	prekročili hranicu potrebnú na vstup do parlamentu; skutočná moc (schvaľovanie zákonov); koaličné vs. opozičné
Mimoparlamentné strany	nepriame presadzovanie svojich hodnôt (petície, tlačové konferencie, protesty a pod.); upozorňujú na program a kvality strany s cieľom osloviť voličov

Zdroj: vlastné spracovanie

Parlamentné politické strany sa zúčastňujú zákonodarnej činnosti. Ich hlavným cieľom je ovplyvňovať politické rozhodovanie a tvorbu zákonov prostredníctvom volebných procesov a parlamentných diskusií.

Mimoparlamentné politické strany sa angažujú v poli-

tickom procese a snažia sa ovplyvňovať verejnú politiku, aj keď nie sú priamo zastúpené v zákonodarnom zbore. Tieto strany často uplatňujú tlak zvonku, organizujú protesty či kampane na presadzovanie svojich politických cieľov. Ich úsilie môže zahŕňať podporu konkrétnych politických tém, pracovať s občianskou spoločnosťou alebo vytvárať alternatívne platformy pre politické názory, ktoré nie sú zastúpené v parlamente.

Tabuľka 4 Delenie politických strán podľa ich správania

Ústavné strany	Ústava ako základ politickej aktivity
Revolučné strany	neakceptovanie ústavného charakteru spoločnosti; cieľom je zvrhnutie existujúcej vlády aj za použitia násilných metód

Zdroj: vlastné spracovanie

Ústavné politické subjekty sú založené na zásadách a hodnotách, ktoré sú v súlade s ústavou daného štátu. Tieto strany sa zaväzujú k dodržiavaniu ústavy, základných práv a právnych noriem štátu. Snažia sa zastupovať tieto hod-

noty vo svojej politike a činnosti. Ich cieľom je rešpektovať a chrániť základné princípy a inštitúcie, ktoré sú ukotvené v ústave.

Revolučné politické strany sa usilujú o radikálne a zásadne zmeny v politickom, sociálnom alebo ekonomickom

systéme. Ich cieľom je často nahraďiť existujúci poriadok novým, často prostredníctvom hromadného protestu, revolúcie alebo dramatických zmien v štruktúre spoločnosti. Tieto strany často zdôrazňujú potrebu mobilizácie verejnosti na dosiahnutie svojich cieľov.

Najzásadnejší vývoj v rámci politických strán nastal v 20. storočí, kedy sa vyvíjali rôzne typy politických systémov, spôsobov vládnutia a v podstate ovládli politické dianie. Politické strany preto môžeme v súčasnosti považovať za nevyhnutnú súčasť moci, ktoré **plnia viacero významných funkcií**. Medzi najza-

kladanejšie patria:

1. reprezentačná funkcia,
2. formovacia funkcia,
3. politická socializácia,
4. kontrola výkonu moci.

Reprezentačná funkcia politických strán znamená, že strany zastupujú a vyjadrujú názory občanov v politickom procese. Sú prostriedkom, cez ktorý sa hlas občanov prejavuje v tvorbe politík a rozhodovacom procese. Strany formujú politický program a snažia sa presadzovať politiky, ktoré zodpovedajú preferenciám ich voličov. Táto funkcia je kľúčová pre fungovanie zastupiteľskej demokracie.

Formovacia funkcia politických strán zahŕňa proces definovania politických tém a priorít, ktoré sú diskutované vo verejnom priestore alebo v politickom rozhodovacom procese. Formovanie politických otázok a tém je spôsob, akým strany ovplyvňujú verejnú debatu a snažia sa presadzovať svoje politické názory a programy.

Politická socializácia sa týka procesu, cez ktorý strany zapájajú nových členov a voličov do politického prostredia. Táto funkcia umožňuje ľuďom prijímať politické hodnoty,

presvedčenia a získavať informácie o politickom systéme. Strany prostredníctvom politických aktivít, kampaní a vzdelávacích iniciatív ovplyvňujú vnímanie a porozumenie politiky ľuďmi, čím prispievajú k formovaniu ich politického postoja a angažovanosti vo verejných záležitostiach.

Funkcia **kontroly výkonu moci zahrňa** dohľad nad vládnymi inštitúciami a ich činnosťou. Politické strany sledujú výkon vládnych orgánov a poslancov, aby zabezpečili transparentnosť, zodpovednosť a správne riadenie politiky. Táto funkcia pomáha zabezpečiť, aby politickí zástupcovia a vládne orgány konali v súlade so stanovenými pravidlami a záujmami občanov. Strany tak môžu vyvíjať tlak na zmenu alebo reformu, ak je to potrebné a nevyhnutné. Túto funkciu realizujú predovšetkým opozičné a mimoparlamentné strany, ktoré upozorňujú na negatívne dopady rozhodnutí vládnych elít.

Kontrolné otázky

1. Aká je stručná charakteristika politických strán?
2. Aké znaky majú moderné politické strany?
3. Aké poznáme základné delenie politických strán?
4. Aké funkcie plnia politické strany?

VÝVOJ STRAŇÍCKEHO SYSTÉMU SR

ZÁKLADY ÚSTAVNÉ-
HO A POLITICKÉHO
SYSTÉMU SLOVENSKEJ
REPUBLIKY

Novembrové udalosti z roku 1989 znamenali zásadnú zmenu usporiadania spoločnosti na Slovensku. Do spoločenského života sa čoraz viac začali implementovať demokratické princípy riadenia štátu a spoločnosti. Vo vyspelých demokraciách je prítomný vzťah občana a politiky, pričom dôležitým aktérom politiky sú politické strany. **Po zmene režimu** sa obnovila **pluralita politických strán**, čo predstavuje jeden z najvýznamnejších výstupov celého procesu, keďže po udalostiach z roku 1989 sa z Ústavy Československej socialistickej republiky vyškrtol článok 4 o vedúcej úlohe Komunistickej strany Československa. Občania si tak po takmer štyridsiatich rokoch mohli vyberať svojich zástupcov v demokratických voľbách.

Verejnoscť proti násiliu (VPŇ)

Prvou politickou stranou založenou v dôsledku novembro-

vých udalostí, kedy policajné zložky hrubou silou potlačili pokojný sprievod študentov, bola Verejnosť proti násiliu, ktorej vznik sa datuje na 19. novembra 1989. Hnutie sa najskôr aktivizovalo v organizovaní mítingov na námestiach, kde deklarovali svoje požiadavky na vládnu moc. Iniciátormi založenia hnutia boli prevažne osobnosti z kultúrneho a spoločenského života, medzi ktorých patrili napríklad Milan Kňažko, Fedor Gál, Ján Budaj a ďalší. Verejnosť proti násiliu sa prakticky okamžite stalo **vedúcou politickou silou nežnej revolúcie na Slovensku** a partnerom českého Občianskeho fóra, ktoré vzniklo v rovnakom čase a na jeho čele bol Václav Havel. Strana sa zasadzovala o zavedenie demokratických princípov a ľudských práv v reakcii na obdobie komunistickej diktatúry. Podporovala politické a hospodárske reformy zamerané na presadzovanie trhových princípov a zmeny smerom k demokratickému systému.

Hnutie za demokratické Slovensko

(HZDS)

V marci 1991 sa v rámci VPN vytvorila platforma VPN-ZDS, ktorú reprezentovali prívrženci politiky vtedajšieho

premiéra **Vladimíra Mečiara**. Po niekoľkých mesiacoch bol rozkol VPN dokonaný a následne prebralo dominantné postavenie v straníckom systéme Slovenskej republiky Hnutie za demokratické Slovensko. Okrem osobnosti vtedajšieho premiéra toto hnutie reprezentovali aj ďalšie významné osobnosti, akými sú napríklad Milan Kňažko, Michal Kováč či Augustín Marián Húska. V 90. rokoch 20. storočia sa HZDS okamžite stalo dominantným politickým subjektom, ktorý **zvíťazil vo všetkých parlamentných voľbách** v danom období (1992, 1994, 1998). Ideologicky sa hnutie definovalo ako širokospektrálny stredový subjekt reprezentovaný osobnosťou lídra Vladimíra Mečiara. V ekonomickej presadzovali umiernené tempo privatizácie a rozvíjanie sociálno-demokratického charakteru politiky. Významnú úlohu zohralo najmä pri otázke štátoprávneho usporiadania, pričom jednohlasne vyjadrili požiadavku rozdelenia Česka a Slovenska, ktorá bola napokon dokonaná **vznikom samostatnej Slovenskej republiky** k 1. januáru 1993. Hnutie sa neskôr pretransformovalo na ľudovú stranu (LS-HZDS) za účelom oslovenia širšieho spektra voličov. Po parlamentných voľbách v roku 1998 začal ústup z čelných mocenských pozícií, ktorý vyvrcholil v roku 2010, kedy sa strana

nedostala do parlamentu a následne v roku 2014 nastalo jej rozpustenie.

Slovenská demokratická koalícia (SDK)

Vznik SDK je potrebné zasadiť do širšieho integračného procesu opozičných alebo mimoparlamentných politických subjektov pred parlamentnými voľbami v roku 1998. **Strana zjednotila viaceré politické subjekty** (KDH, DS, DÚ, SDSS a SZS) s rôznou ideologickou orientáciou ako **reakcia na zmenu volebného zákona** tesne pred voľbami. Cieľom tohto subjektu bolo vytvoriť alternatívu voči vtedajšej vláde Vladimíra Mečiara, pričom programovo sa snažili presadiť liberalizáciu hospodárstva, decentralizáciu moci a **integráciu Slovenska v rámci medzinárodných štruktúr**. Päťicu strán, ktoré sa podpísali pod zjednotenie politických síl reprezentovali Ján Čarnogurský (KDH), Eduard Kukan (DÚ), Ján Langoš (DS), Jaroslav Volf (SDSS), Zdenka Tóthová (SZS) a z pozície lídra ju zastupoval Mikuláš Dzurinda. Aj napriek tomu, že volebná strana SDK parlamentné voľby nevyhrala, aj tak to mohla považovať za víťazstvo, keďže sa jej podarilo vytvoriť vládnu väčšinu s ďalšími politickými subjektami

(SDL, SMK, SOP). Širokospektrálnosť strany sa začala prejavovať prakticky ihneď po voľbách, čo sa predseda vlády **Mikuláš Dzurinda** v polovici funkčného obdobia rozhodol riešiť spôsobom, že založil nový politický subjekt SDKÚ. Viacerí členovia SDK tak prešli do novej nástupníckej strany, pričom časť z nich sa vrátila do svojich pôvodných strán.

Slovenská demokratická a kresťanská únia (SDKÚ)

Vytvorenie SDKÚ súvisí s udalosťami po návrate viacerých predstaviteľov SDK do svojich materských strán. Vznik strany sa viaže k 16. januáru 2000, kedy jedenásť politikov v exekutívnych funkciách na čele s predsedom vlády prijalo na Úrade vlády SR deklaráciu o založení strany. Programová profilácia SDKÚ bola založená s cieľom osloviť stredopravého voliča. Zasadzovala sa o pokračovanie reformného procesu, budovanie právneho štátu a **prioritou bol tiež vstup do EÚ a NATO**. Hlavnými reprezentantmi strany boli okrem predsedu **Mikuláša Dzurindu** napríklad aj Milan Kňažko, Eduard Kukan, Ivan Šimko, Ladislav Pittner a neskôr aj Ivan Mikloš či Iveta Radičová. V parlamentných

voľbách v roku 2002 obsadila SDKÚ druhé miesto, avšak jej predstavitelia to mohli považovať za úspech, keďže ich volebný program mohol byť naplňaný v koalícii s KDH, SMK a ANO aj počas nasledujúcich štyroch rokov. Významnými udalosťami druhej Dzurindovej vlády bolo zavedenie rovnnej dane, reformy zdravotníctva a predovšetkým **zavýšenie integračného úsilia Slovenska v rámci EÚ** (členom k 1. máju 2004) a **NATO** (členom k 29. marcu 2004). Aj napriek tomu, že v nasledujúcich parlamentných voľbách v roku 2006 získalo SDKÚ takmer 19 % hlasov, tak sa im nepodarilo vytvoriť vládnu väčšinu a po ôsmych rokoch sa ocitli v opozícii. Parlamentné voľby v roku 2010 znamenali návrat SDKÚ do čela vládnej koalície spolu so stranami Sloboda a Solidarita, Most-Híd a KDH. Premiérkou sa stala **Iveta Radičová** ako vôbec prvá žena v tejto funkcii v histórii Slovenskej republiky. Vládnutie týchto štyroch subjektov sa od začiatku (napr. pri voľbe generálneho prokurátora) ukazovalo ako nestabilné, pričom názorový rozkol vyvrcholil pri schvaľovaní Eurovalu, ktoré premiérka spojila s hlasovaním o vyslovení dôvery vláde. V novembri 2011 nastal pád vlády Ivety Radičovej a následne predčasné voľby (2012), v ktorých strana utrpela volebný debakel (zisk 6,09 %). V strane

začali významné personálne zmeny, ktoré však už nedokázali zabrániť hlbokšej straníckej kríze a odchod viacerých významných predstaviteľov znamenal jej koniec, pričom v parlamentných voľbách v roku 2016 získala len 0,26 % hlasov.

SMER – sociálna demokracia (SMER–SD)

Počiatky strany SMER sa datujú k 29. októbru 1999, kedy vtedajší poslanec NR SR **Robert Fico** na tlačovej besede predstavil zámer vytvoriť nový politický subjekt. Odôvodňoval to nestotožňovaním sa s politikou vtedajšej vládnej koalície, ktorá vznikla v roku 1998. Politika strany bola založená na odmietaní politiky Dzurindovej vlády a tiež na kritike štýlu vládnutia tretej Mečiarovej vlády. SMER sa vo svojich začiatkoch profiloval bez jasného ideologického zaradenia a prezentoval sa ako **tzv. tretia cesta**. Najvýznamnejšími predstaviteľmi strany boli okrem predsedu napríklad aj Robert Kaliňák, Pavol Paška, Monika Beňová či Juraj Blanár. V prvých parlamentných voľbách strana SMER získala takmer 13,5 % hlasov a ich 26 zvolených poslancov sa ocitlo v opozícii. Následne sa SMER snažil využiť priestor v

ľavicovej časti politického spektra **integrovaním viacerých politických subjektov** (SDL, SOP, SDSS, SDA). Tento krok mal aj za následok doplnenie názvu strany na SMER-SD, ktorý nastal v roku 2004. V tom istom roku strana podpísala dohodu o spolupráci s Konfederáciou odborových zväzov (KOZ). SMER v tom čase už akcentoval na témy sociálnej spravodlivosti, solidarity a budovanie sociálneho štátu. V nasledujúcich predčasných parlamentných voľbách v roku 2006 strana získala takmer 30 % hlasov a suverénne zvíťazila. Aj napriek kritike vládnutia Vladimíra Mečiara z minulosti sa strana SMER ocitla v koalícii s ĽS-HZDS a SNS. Vytvorenie tejto koalície bolo v zahraničí vnímané negatívne, čo sa premietlo v pozastavení členstva v Strane európskych socialistov (PES). Počas tejto vlády nastali viaceré významné kroky v zahraničnej politike. Slovenská republika zavŕšila proces **vstupu do Schengenského priestoru** a k 1. januáru sa **novým platidlom stalo euro**. Strane SMER sa v nasledujúcich voľbách podarilo svoj volebný zisk navyšiť na takmer 35%, avšak aj napriek volebnému úspechu sa strane nepodarilo vytvoriť vládnu väčšinu. Aj vďaka pretrvávajúcim konfliktom vtedajšej vlády pod vedením Ivety Radičovej sa volebné obdobie parlamentu skrátilo a v marci

2012 sa konali predčasné parlamentné voľby, ktoré s doposiaľ nevídaným ziskom necelých 45 % ovládla strana SMER. Tento volebný výsledok umožnil strane vytvoriť historicky prvú a doposiaľ jedinú **jednofarebnú vládu** s podporou 83 poslancov parlamentu. Na tento volebný zisk sa už strane v nasledujúcich voľbách nepodarilo nadviazať, keď získala niečo cez 28 % hlasov a bola tak nútená hľadať koaličných partnerov. V kontexte predvolebnej kampane a následne volebných výsledkov to dlho vyzeralo na patovú situáciu v súvislosti s nájdením parlamentnej väčšiny, avšak napokon sa na nej prekvapivo dohodli strany SMER, SNS, Most-Híd a SIEŤ. Toto volebné obdobie bolo poznačené nepokojmi po smrti novinára a jeho snúbenice, ktoré napokon vyústili v rekonštrukciu vládnej zostavy na čele s premiérom Robertom Ficom. Na tejto pozícii ho nahradil **Peter Pellegrini**, ktorý viedol stranu z pozície lídra kandidátnej listiny aj v parlamentných voľbách 2020. Po takmer 14 rokoch sa víťazom volieb nestala strana SMER a volebný neúspech (zisk 18,29 %) tiež znamenal opozičné postavenie v parlamente. Aj napriek tomu, že tesne po voľbách nastalo štiepenie strany vyústené v odchode viacerých viditeľných tvárí na čele s **Petrom Pellegrinim**, sa strane SMER podarilo vy-

hrať predčasné parlamentné voľby v roku 2023 so ziskom takmer 23 % hlasov.

Slovenská národná strana (SNS)

Po udalostiach, ktoré sa odohrali v novembri 1989, nastalo obnovenie plurality stranického systému a odštartoval sa proces vytvárania nových politických subjektov s rôznou ideovou orientáciou. Aj napriek tomu, že politická značka SNS bola **známa aj v časoch Rakúsko-Uhorska od roku 1871**, tak o jej obnovu a prihlásenie sa k jej odkazu usiloval tzv. národný prúd na čele s **Vítazoslavom Móricom**. Oficiálna registrácia na ministerstve vnútra nastala v marci 1990, pričom programovo jej predstavitelia deklarovali rozvíjanie národných myšlienok, zvrchovanosť národa a podporu sociálne ohrozených skupín obyvateľstva (mladé rodiny, dôchodcovia, ľudia bez zamestnania). Vývoj SNS počas samostatnosti Slovenska možno označiť za turbulentný. Počas viac ako tridsiatich rokov si v strane prešli viacerými rozkolmi a trieštením. Na pozícii predsedu sa vystriedalo viacero politikov. Za najznámejších predstaviteľov možno považovať **Jána Slotu, Andreja Danku**, Annu Malíkovú

či Ľudovíta Černáka. V kontexte politického vplyvu sa SNS od roku 1993 ocitla trikrát mimo parlamentu (2002, 2012, 2020), dvakrát v parlamentnej opozícii (1998, 2010) a štyrikrát bola súčasťou vládnej koalície (1994, 2006, 2016, 2023).

Kresťanskodemokratické hnutie (KDH)

Vznik KDH môžeme priradiť k obdobiu rozvoja pluralitnej stránickej súťaže po roku 1989, čo tento politický subjekt radí **k najstarším zoskupeniam v rámci ponovembrovej histórie Slovenska**. Ideová charakteristika KDH v tom období vychádzala z disidentskej tradície a antikomunizmu, pričom počas celej existencie vyznáva konzervatívne hodnoty spoločenskej morálky, podpory rodiny a uplatňovanie kresťanských prvkov. V ekonomickej oblasti sa zasadzovalo za liberalizáciu hospodárstva či podporu podnikateľského sektora, čo hnutie radí do pravej časti politického spektra. Tieto programové hodnoty si snem odsúhlasil vo februári 1990, kedy nastal aj oficiálny zápis do registra politických strán a hnutí. Na sneme časť delegátov navrhovala označenie „strana“, avšak **Ján Čarnogurský** takéto označenie považoval za problematické v súvislosti s negatívnym vnímaním tohto pojmu počas štyridsiatich rokov nadvlády ko-

munistickej strany. Napokon tak väčšina delegátov schválila názov KDĽH a za predsedu bol zvolený práve Ján Čarnogurský. V rámci politického vývoja sa v období 1994-1998 stalo najsilnejšou opozičnou silou voči vláde HZDS. Aj napriek tomu, že hnutie pôsobí stabilne od svojho vzniku až po súčasnosť, nastala situácia, kedy sa KDĽH formálne nezúčastnilo parlamentných volieb. Vychádza to predovšetkým z okolností, ktoré nastali pred voľbami v roku 1998, kedy nastalo zjednotenie viacerých politických zoskupení do volebnej strany SDK. Najsilnejšou súčasťou SDK bolo KDĽH, ktoré mohlo následne nominovať viacero svojich reprezentantov do vládnych štruktúr. Prvé významnejšie triedenie politických síl nastalo v roku 2000, keď sa niektorí poslanci SDK rozhodli nevrátiť sa do KDĽH, ale vstúpiť do novovznikajúcej SDKÚ. Toto obdobie znamenalo aj zmenu na čele vedenia hnutia, keď Jána Čarnogurského nahradil **Pavol Hrušovský**. V nasledujúcom období sa KDĽH podarilo stabilizovať a od roku 2002 sa opätovne stali súčasťou vládnej koalície spolu so stranami SDKÚ, SMK, ANO. Turbulentným rokom bol rok 2006, kedy hnutie najskôr opustilo vládnu koalíciu, čo vyústilo v predčasné voľby, po ktorých nastalo ďalšie štiepenie v hnutí. To bolo zapríčinené predovšetkým

s váhavým postojom KDH voči vláde s víťaznou stranou SMER-SD. Odmietavé stanovisko voči takejto vláde vyslovili napríklad Vladimír Palko, Daniel Lipšic, František Mikloško či Rudolf Bauer. Napokon sa hnutie ocitlo v opozícii a pred parlamentnými voľbami tiež nastala zmena vo vedení, keď bol do funkcie predsedu hnutia zvolený **Ján Figel'**. Po štvorročnej práci v opozícii sa KDH po voľbách v roku 2010 stalo súčasťou pravicovej vlády pod vedením Ivety Radičovej. Táto vláda však skončila predčasne, no vo volebnom výsledku v predčasných voľbách 2012 to pre KDH znamenalo potvrdenie zisku na úrovni 8–9 %, rovnako ako v rokoch 2002, 2006 a 2010. Po nasledujúcich voľbách v roku 2016 sa KDH prvýkrát vo svojej histórii ocitlo mimo parlamentu, keď získalo len 4,94 %. To malo za následok aj zmenu na čele hnutia, keď Jána Figeľa nahradil **Alojz Hlina**. Ani jemu sa však nepodarilo pre KDH vybojovať pozície v NR SR. Po osemročnej absencii v parlamente sa to podarilo až novému predsedovi **Milanovi Majerskému**, avšak hnutie odmietalo podporiť vládu zostavovanú víťaznou stranou SMER-SD.

Strana maďarskej koalície/Strana maďarskej komunity (SMK)

Vznik SMK sa rovnako ako v prípade volebnej strany SDK pripisuje zmene volebného zákona tesne pred parlamentnými voľbami v roku 1998. Strana bola **založená na etnickej báze** a presadzovaní záujmov početnej maďarskej menšiny na Slovensku. SMK **vznikla zlúčením troch maďarských strán** (MKDH, Spolužitie a MOS). Špecifikom takto pôsoiacej strany je skutočnosť, že nedisponuje celoslovenskými štruktúrami, ale orientuje sa najmä na južné časti Slovenska. Programovo sa snaží presadzovať posilnenie menšinových prvkov v spoločnosti, vrátane oblasti školstva či kultúry. Prakticky ihneď po svojom vzniku (premenovaním MKDH) sa strana stala súčasťou vládnej koalície ako v roku 1998, tak aj v roku 2002. V tom čase ju do parlamentných volieb z pozície predsedu viedol **Béla Bugár**. V predčasných voľbách v roku 2006 strana získala dovtedy najvyšší volebný zisk na úrovni 11,68 %, avšak aj napriek tomuto výsledku sa ocitla v opozícii. Tento stav spôsobil nespokojnosť členov a vnútrostranícke konflikty, čoho následkom bola zmena na čele strany. Dovtedajšieho predsedu Bélu Bugára nahradil **Pál Csáky**, pod ktorého vede-

ní začala strana presadzovať radikálnejšiu nacionalistickú politiku. Vnútorne pnutie vyvrcholilo odchodom viacerých poslancov. Na politickej scéne sa podarilo vytvoriť nový politický subjekt Most-Híd pod vedením Bélu Bugára, ktorý sa tiež snažil oslovovať podobný okruh voličov. Ako sa neskôr ukázalo, toto rozdelenie znamenalo pre SMK po nasledujúcich voľbách v roku 2010 neúčast' v parlamente. Ani v ďalšom období sa už strane nepodarilo vo voľbách získať 5 % hlasov, čo by im zaručovalo účasť v parlamente. Z pozície predsedu boli neúspešnými ako József Berényi, tak aj József Menyhárt. V roku 2021 napokon nastalo **zlúčenie SMK so stranou SZÖVETSÉG-ALIANCIA**.

Most-Híd

Politický subjekt Most-Híd bol zaregistrovaný v júli 2009 ako **dôsledok odchodu niekoľkých poslancov SMK na čele s Béloom Bugárom**. Primárnym cieľom strany bolo rovnocenné postavenie všetkých občanov Slovenska s dôrazom na národnostné menšiny, avšak problematika maďarskej menšiny nebola programovo tak dominantná ako v prípade SMK. V ekonomickej oblasti presadzovali predovšetkým

rozvoj regiónov a vidieka. V prvých voľbách sa strane podarilo získať 8,12 % hlasov a zároveň byť súčasťou vládnej koalície so stranami SDKÚ, KDH, SaS. Táto vláda však nevydržala ani dva roky a nasledovali predčasné voľby v roku 2012. V týchto voľbách jednoznačne uspela strana SMER-SD a nepotrebovala podporu žiadneho ďalšieho subjektu. Strana Most-Híd sa tak počas nasledujúcich štyroch rokov ocitla v opozícii. Po nasledujúcich voľbách v roku 2016 Most-Híd pomerne prekvapivo pristúpil na spoluprácu so stranami SMER-SD, SNS a SIEŤ a vytvorili vládnu koalíciu. Počas tohto volebného obdobia zohrala strana významnú úlohu najmä pri udalostiach po vražde novinára a jeho snúbenice, kedy nastala rekonštrukcia vlády, vrátane výmeny premiéra či ministra vnútra. Parlamentná väčšina však zotrvala až po riadny termín konania volieb v roku 2020. Po nich už strana Most-Híd nedokázala osloviť voličov v takej miere, ktorá by jej stačila na účasť v NR SR. V nasledujúcom období vo funkcii predsedu strany skončil Béla Bugár, ktorého nahradil **László Sólymos**. Most-Híd sa obdobie mimo parlamentu snažil využiť na zjednotenie viacerých politických subjektov za účelom oslovenia prevažne maďarskej národnostnej menšiny. To sa im pre predčasné voľby v roku 2023 nepo-

darilo, pričom sa rozhodla ísť do spoločnej kandidatúry so stranou Mikuláša Dzurindu (Modrí-ES), ktorá však získala len 0,26 % hlasov.

Sloboda a Solidarita (SaS)

Myšlienka vzniku strany SaS bola prezentovaná prostredníctvom blogu **Richarda Sulíka**, ktorý do roku 2007 pôsobil v pozícii poradcu ministrov financií Ivana Mikloša (SDKÚ-DS) a neskôr aj Jána Počiatka (SMER-SD). Bol jedným z autorov zavedenia rovnej dane a taktiež sa snažil presadiť koncepciu tzv. odvodového bonusu. Strana SaS bola oficiálne zaregistrovaná vo februári 2009, pričom na ustanovujúcom sneme boli stanovené základné programové ciele, ktoré vychádzali z ekonomických slobôd jednotlivca, solidarity v zmysle garancie životného minima a **rozvíjanie liberálnych myšlienok v spoločnosti** (napríklad otázky dekriminalizácie marihuany, registrovaných partnerstiev či eutanázie). Novozaložená strana sa prvýkrát zviditeľnila iniciovaním petičnej akcie za vypísanie referenda v otázkach obmedzenia poslaneckej imunity, stanovenia maximálnej ceny vládnych automobilov, zavedenia volieb cez internet, zmeny v

tlačovom zákone, zrušenia koncesionárskych poplatkov a zníženia počtu poslancov NR SR. Celkovo sa podarilo vyzbierať približne 400 tisíc podpisov, čo strane významným spôsobom pomohlo k zviditeľneniu sa pred parlamentnými voľbami v roku 2010. Takáto stratégia kampane strane pomohla, keďže využila absentujúci priestor v liberálnej časti politického spektra a získal viac ako 12 % hlasov považovali jej predstavitelia za úspech. Strana sa stala súčasťou vládnej koalície so stranami SDKÚ-DS, KDH a Most-Híd. V tomto období sa strana zviditeľnila odchodom niektorých členov poslaneckého klubu okolo Igora Matoviča a predovšetkým **odmietavým postojom k Eurovalu**. Predsedníčka vlády Iveta Radičová napokon spojila hlasovanie o Eurovale s vyslovením dôvery vlády. Stanovisko SaS sa nezmenilo a **vláde nebola vyslovená dôvera** a tak nastal jej rozpad a predčasné voľby v roku 2012. V nich strana získala 5,88, čím sa tak len tesne dostala do parlamentu. V ďalších voľbách v roku 2016 sa jej zisk viac ako zdvojnásobil (12,10 %) a napokon bola strana najsilnejšou opozičnou silou voči tretej vláde Roberta Fica. Stranám vtedajšej opozície sa podarilo využiť vlnu odporu spoločnosti voči vláde strany SMER-SD a v parlamentných voľbách v roku 2020 vytvorili vládnu ko-

alíciu strany OĽaNO, Sme rodina, SaS a Za ľudí. Pravicové vládne zoskupenie však opäť nevydržalo celé funkčné obdobie, pričom práve SaS bola najväčším **kritikom pôsobenia najsilnejšieho koaličného hnutia OĽaNO**, čo vyústilo k pádu vlády, ustanoveniu úradníckej vlády a v septembri 2023 aj k predčasným parlamentným voľbám. V nich strana SaS získala 6,32 % hlasov a status opozičnej parlamentnej strany voči štvrtej vláde Roberta Fica.

Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti

(OĽaNO)

Vznik politického zoskupenia OĽaNO vychádza zo súboru procesov, ktoré boli odštartované pred parlamentnými voľbami v roku 2010, keď sa štyria občania Igor Matovič, Jozef Viskupič, Erika Jurinová a Martin Fecko rozhodli založiť občianske združenie pod názvom Obyčajní ľudia. Ich cieľom bolo zabrániť opätovnému zvoleniu vlády pod vedením Roberta Fica. K presadeniu tejto iniciatívy im pomohol predseda strany SaS Richard Sulík, ktorý im ponúkol posledné štyri miesta na kandidátnej listine pre parlamentné voľby 2010. Úspešná predvolebná kampaň predstaviteľov

obyčajných ľudí, ktorú prezentovali napríklad v regionálnych novinách vlastnených Igorom Matovičom, znamenala úspech a prekrúžkovanie sa všetkých štyroch kandidátov do NR SR. Aj napriek tomu, že štvorica poslancov podporovala vládu Ivety Radičovej, tak ich autonómne vystupovanie a snaha o presadenie vlastných cieľov predstavovali nestabilitu vládneho zoskupenia ako celku. V dôsledku hlasovania s opozíciou pri prijímaní zákona o dvojitom občianstve bol Igor Matovič vo februári 2011 vylúčený z poslaneckých radov strany SaS. Následne sa rozhodol založiť vlastný politický **subjekt založený na kritike vtedajších politických strán**. To sa mu podarilo k novembru 2011, keď na Ministerstve vnútra SR zaregistroval hnutie OĽaNO, ktoré malo reprezentovať obyčajných ľudí a nezávislé osobnosti. Zakladajúcimi členmi boli pôvodní predstavitelia občianskej štvorice kandidujúcej pod značkou SaS. Programové zameranie hnutia vychádzalo z kritiky politických elít a vtedajších politických strán na Slovensku. Na kandidátnej listine pre parlamentné voľby 2012 bolo zastúpených viacero nezávislých osobností a tiež aj predstaviteľov OKS či KDS. Igor Matovič sa ešte pred voľbami stretol s odporom niekoľkých kandidátov, keď sa snažil presadiť požiadavku

absolvovania detektoru lži pre všetkých kandidátov hnutia OĽaNO. To vyústilo v odchod 40 nominantov, ktorí sa napokon rozhodli nekandidovať. V týchto voľbách napokon hnutie získalo 8,55 % hlasov a bolo významným **kritikom jednofarebnej vlády strany SMER-SD**. O štyri roky neskôr sa hnutie rozhodlo spolupracovať s politickým zoskupením NOVA okolo bývalého viacnásobného ministra Daniela Lipšica. Hnutie OĽaNO-NOVA v parlamentných voľbách 2016 získalo 11,02 % hlasov a opäťovne patrilo k najväčším kritikom vlády strán SMER-SD, SNS, Most-Híd a SIEŤ. Po vražde novinára Jána Kuciaka a jeho snúbenice Marty Kušnírovej tlak spoločnosti na vtedajšiu vládnu koalíciu zosilnel natoľko, že opozícia žiadala demisiu celej vlády. Z tejto situácie sa podarilo najviac vyťažiť práve hnutiu Igora Matoviča, ktorý so svojim hnutím **zvítazil v nadchádzajúcich parlamentných voľbách**, ktoré boli napokon vypísané na riadny termín vo februári 2020. **Igor Matovič sa stal premiérom** vo vláde so stranami Sme rodina, SaS a Za ľudí. Turbulentné obdobie a prekonávanie viacerých globálnych kríz (pandémia COVID-19, konflikt na Ukrajine) naštartovali vnútorné konflikty vo vládnej koalícii, ktoré najskôr vyústili v odchod predsedu vlády Igora Matoviča a neskôr aj v **pád celej vlády**,

ktorú dovtedy viedol Eduard Heger. V predčasných parlamentných voľbách 2023 sa hnutiu nepodarilo nadviazať na úspech z roku 2020. Koalícia OĽaNO, KÚ a Za ľudí získala 8,89 % hlasov, pričom konfliktná politika hnutia mu znížila jeho koaličný potenciál na minimum.

Sme rodina

Politické hnutie Sme rodina pôsobí na politickej scéne od roku 2015, pričom vzniklo za špecifických podmienok. **Subjekt nevznikol zberom podpisov občanov, ale premenovaním existujúceho politického zoskupenia Strana občanov Slovenska (SOS).** V názve strany sa v jeho počiatkoch objavilo aj meno reprezentujúce jeho hlavného predstaviteľa **Borisa Kollára**. Okrem neho patrili medzi zakladajúcich členov aj Milan Krajniak a Peter Pčolinský, ktorí už mali skúsenosti s politickým pôsobením. Programová profilácia hnutia nie je jednoznačná, pričom dôraz bol kladený na **odpor voči pôsobeniu etablovaných politických strán**, ochranu národných hodnôt, **podporu rodinnej politiky** či kritike EÚ v súvislosti s jej migračnou politikou. V parlamentných voľbách 2016 hnutie získalo 6,62 % hlasov a za-

ujala odmietavý postoj k spoločnému vládnutiu so stranou SMER-SD, ktoré ju odsúdilo do role parlamentnej opozície. V nasledujúcich voľbách v roku 2020, rovnako ako ostatné opozičné politické strany, využilo situáciu odporu voči politike strany SMER-SD. Hnutie získalo 8,24 % hlasov a vytvorilo koalíciu s hnutím OĽaNO a stranami SaS a Za ľudí. Aj napriek tomu, že hnutie Sme rodina často vystupovalo ako mediátor konfliktov medzi OĽaNO a SaS, sa im nepodarilo udržať vládnu zostavu do riadnych volieb. Predčasné parlamentné voľby 2023 boli pre hnutie sklamaním, keď sa im so ziskom 2,21 % hlasov nepodarilo opäťovne dostať do NR SR.

Kotlebovci – Ľudová strana Naše

Slovensko (ĽS NS)

ĽS NS vznikla v roku 2010 **premenovaním pôvodného politického zoskupenia** Strany priateľov vína, ktorá bola zaregistrovaná v roku 2000. Ideologický rámeč strany do značnej miery vychádza zo zoskupenia Slovenská pospolitosť, ktorá pôsobila v rokoch 2005-2006. Najvyšší súd SR rozhodol o jej rozpustení pre jej extrémistický program, ktorý bol vyhodnotený ako nezlučiteľný s Ústavou SR. Po-

litický program sa zameriava na národný, kresťanský a sociálny pilier zdôrazňujúci nezávislosť a suverenitu Slovenska. Tento cieľ sa snaží naplniť **iniciovaním petícií za vystúpenia Slovenska z medzinárodných štruktúr, akými sú napríklad NATO či EÚ**. Aj z tohto dôvodu možno ĽS NS charakterizovať ako pravicový a nacionalistický politický subjekt. Politickými oponentmi je často označovaná ako **extrémistická a radikálna strana** aj pre jej hlásenie sa k odkazu Slovenského vojnového štátu vyzdvihujúci postavu vtedajšieho prezidenta Jozefa Tisa. V parlamentných voľbách 2010 a 2012 strana získala necelé 2 % hlasov. Dôležitý **míľnik vo vývoji strany nastal po regionálnych voľbách v roku 2013**, keď sa predsedovi strany **Marianovi Kotlebovi podarilo zvíťaziť v druhom kole volieb predsedu Banskobystrického samosprávneho kraja**. Tento moment bol pre stranu impulzom smerom k parlamentným voľbám 2016, keď sa ĽS NS podarilo získať 8,04 % hlasov. Svoj volebný zisk na úrovni 8 % strana potvrdila aj vo voľbách v roku 2020. V oboch prípadoch strana pôsobila v opozícii, keďže jej štýl politiky bol **neprijateľný pre všetky parlamentné politické strany**. Koncom januára 2021 nastal v strane rozkol pri

schvaľovaní stanov. To vyústilo v odchod viacerých poslancov NR SR, medzi nimi napríklad Milana Mazureka, Ondreja Ďuricu, Miroslava Suju či europoslanca Milana Uhríka, ktorí v marci 2021 **založili hnutie REPUBLIKA** (premenovaním hnutia Hlas ľudu). Nacionálny stranický blok bol tak pred parlamentnými voľbami 2023 fragmentovaný, čo znamenalo neúčast oboch politických subjektov v parlamente.

Progresívne Slovensko (PS)

Hnutie Progresívne Slovensko začalo so zberom podpisov pod registráciu v polovici roka 2017. K oficiálnemu zápisu na Ministerstve vnútra SR prišlo koncom novembra toho istého roka. S iniciatívou založenia politického hnutia prišiel podnikateľ a bývalý ľavicový politiky **Ivan Štefunko**. Hlavným cieľom hnutia bolo posunúť krajinu vpred v oblasti vzdelávania, zdravotníctva či riešenia sociálnych a regionálnych rozdielov. Ideovo sa PS profiluje ako centristické, **liberálne a proeurópske hnutie**. Rok 2019 bol pre PS mimoriadne úspešným, keď najskôr v prezidentských voľbách uspela podpredsedníčka hnutia **Zuzana Čaputová** a neskôr aj v koalícii so stranou SPOLU **vyhrali voľby do Európskeho**

parlamentu. V parlamentných voľbách 2020 však koalícia PS/SPOLU tesne nezískala potrebných 7 % hlasov a ocitla sa tak mimo parlamentu. Predčasné voľby v septembri 2023 sa už hnutiu podarilo získať takmer 18 % hlasov a pôsobí tak ako najsilnejší opozičný subjekt voči štvrtej vláde Roberta Fica. Najvýznamnejšími postavami hnutia sú predseda **Mi-
chal Šimečka**, europoslanec Martin Hojsík či parlamentní poslanci Michal Truban, Irena Bihariová a Tomáš Valášek.

Hlas – sociálna demokracia (Hlas-SD)

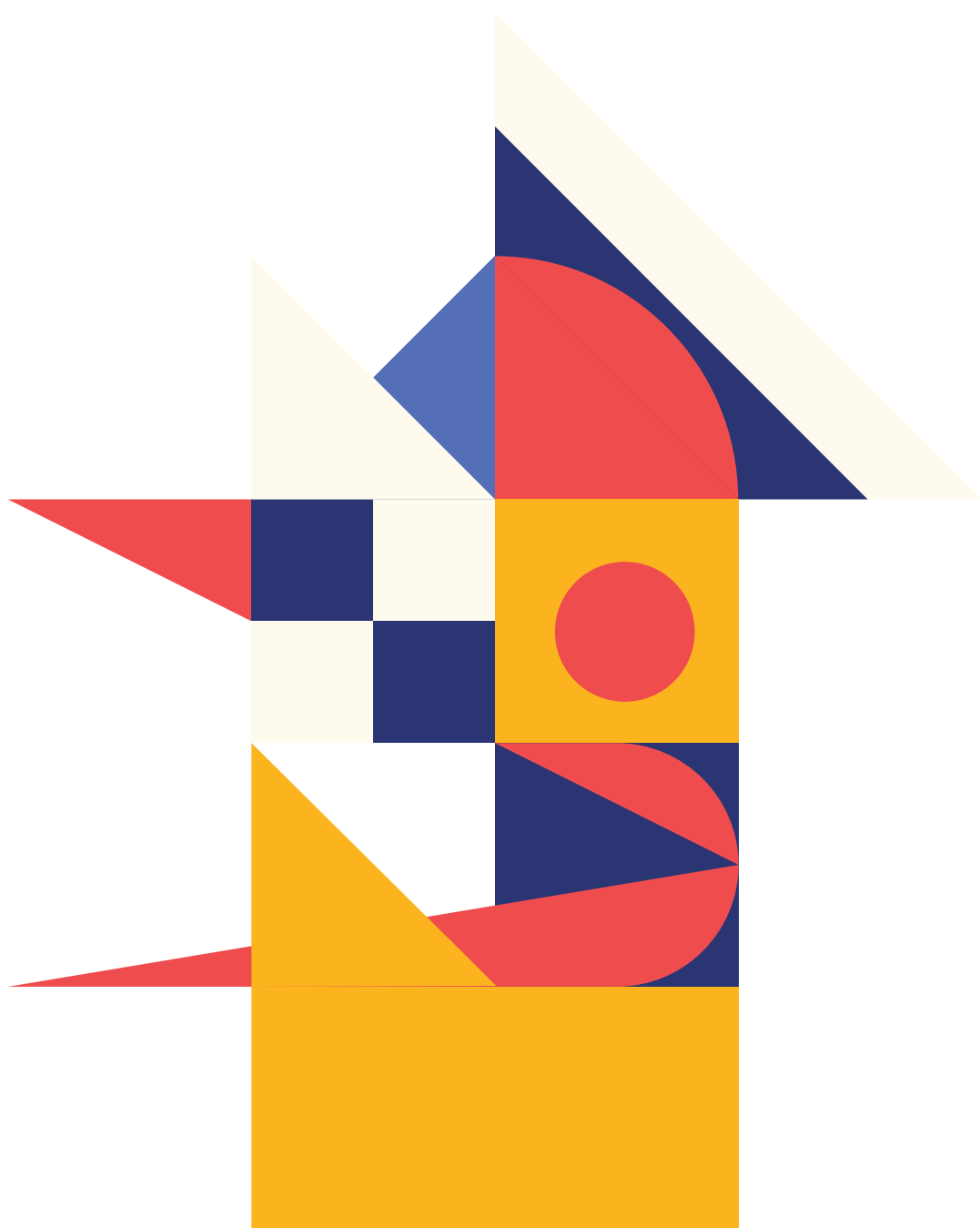
Strana Hlas-SD vznikla oficiálnym zápisom na Ministerstve vnútra SR v septembri 2020 **ako reakcia na odlišný pohľad na vládnutie strany SMER-SD.** Práve z tejto strany sa odčlenili 11 poslanci NR SR na čele s bývalým predsedom vlády Petrom Pellegrinim. Ideovo sa Hlas-SD profiluje ako stredoľavý **sociálno-demokratický politický subjekt** a deklaruje, že chce byť hlasom všetkých, ktorí potrebujú pomoc. Prakticky okamžite sa strana stala lídrom vo volebných prieskumoch a **úspech tiež zaznamenali jej kandidáti v spojených komunálnych a regionálnych voľbách** v októbri 2022. S blížiacimi sa predčasnými parlamentnými

voľbami 2023 Hlas-SD začal v prieskumoch strácať možnosť aj v dôsledku jasnému nevymedzeniu sa voči politike strany SMER-SD či nejednoznačnému postojú pri prípadnej povolebnej spolupráci s hnutím Progresívne Slovensko. Vo voľbách strana získala 14,70 % hlasov, umiestnila sa na treťom mieste a stala sa **súčasťou vládnej koalície so stranami SMER-SD a SNS**. Vo vláde stranu reprezentujú napríklad Richard Raši, Erik Tomáš, Matúš Šutaj Eštok, Denisa Saková a predseda strany Peter Pellegrini je zároveň predsedom NR SR.

Kontrolné otázky

1. Ktoré strany a akým spôsobom ovplyvnili vývoj Slovenska po roku 1989?
2. Aké je ideové zameranie jednotlivých politických subjektov pôsobiacich na Slovensku od roku 1993?
3. Vláda ktorých strán zohrala kľúčovú úlohu pri najvýznamnejších udalostiach v zahraničnej politike SR (vstup do EÚ, NATO, Schengenského priestoru či prijatie eura)?
4. Ktorým stranám sa počas existencie Slovenskej republiky podarilo zvíťaziť v parlamentných voľbách?
5. Ktorí predstavitelia politických strán reprezentovali Slovensko z pozície predsedu vlády?

VOĽBY

ZÁKLADY ÚSTAVNÉ-
HO A POLITICKÉHO
SYSTÉMU SLOVENSKEJ
REPUBLIKY

Voľby sú základným pilierom každej demokracie. Predstavujú dôležitý okamih, keď občania majú možnosť vyjadriť svoje názory a preferencie ohľadom politického vedenia krajiny. Tento proces umožňuje občanom zvoliť zástupcov, ktorí budú reprezentovať ich záujmy a hodnoty na rôznych úrovniach, či už na miestnej, národnej alebo medzinárodnej úrovni. Sú to udalosti, vďaka ktorým môžu obyvatelia krajiny ovplyvniť smerovanie politiky a rozhodnutia, ktoré sa dotýkajú ich života. Voľby sú tiež dôležitým **okamihom reflexie politických preferencií** a príležitosťou pre spoločnú diskusiu o budúcnosti.

Proces volieb zahŕňa sériu krokov **od volebných kampaní cez hlasovanie až po vyhodnotenie výsledkov**. Počas volebných kampaní politické strany a kandidáti oslovujú verejnosť, predstavujú svoje programy, názory a snažia sa presvedčiť voličov, aby im dali svoj hlas. Táto fáza poskytuje príležitosť

občanom kriticky posúdiť rôzne politické vízie a zároveň možnosť rozhodnúť sa, kto bude najlepšie zastupovať ich hodnoty a záujmy.

Dôležitosť volieb spočíva v ich schopnosti reprezentovať vôľu občanov a umožniť im ovplyvňovať politické rozhodnutia. Sú **prostriedkom na dosiahnutie zmeny a výber po-**

litických predstaviteľov, ktorí budú najlepšie zastupovať potreby a záujmy spoločnosti. Voľby **posilňujú základnú demokratickú štruktúru** a umožňujú občanom aktívnu účasť na rozhodovaní o osude ich krajiny.

Spravodlivé a transparentné voľby sú kľúčové pre zachovanie legitímnosti politického systému. Vytvorenie rovnakých podmienok pre všetkých kandidátov a politické strany je dôležité pre zachovanie rovnakých

príležitostí a slobody voľby pre každého jednotlivca.

Súťaž medzi kandidátmi a stranami vytvára priestor pre rôznorodé názory a politické programy. **Volebná kampaň** je obdobím, keď politické strany a kandidáti presviedčajú voličov o svojich plánoch a hodnotách. Zároveň ponúka občanom možnosť kritického hodnotenia politikov a ich vízií pre spoločnosť.

Výsledky volieb majú značný vplyv na formovanie politických postojov a rozhodnutí v štáte. **Vítazi volieb získavajú mandát rozhodovať o zákonných náležitostiach** a zavádzať zmeny podľa ich predstáv. Prehry volebných súbojov prinášajú výzvy pre politické strany a umožňujú im prehodnotiť svoje stratégie a programy na budúcnosť.

V súvislosti s konaním slobodných volieb musia byť dodržiavane štyri základné princípy, ktorými sú:

- všeobecnosť;
- tajnosť;
- rovnosť;
- priamosť.

Zásada **všeobecnosti** znamená, že voľby sú otvorené pre všetkých oprávnených voličov bez akejkoľvek diskriminácie

na základe pohlavia, rasy, náboženstva, sociálneho postavenia atď. Tento princíp zabezpečuje, že každý oprávnený volič má právo a možnosť zúčastniť sa volebného procesu a vyjadriť svoj názor.

Princíp **tajnosti** hlasovania chráni slobodu voličov vyjadriť svoj hlas bez akéhokoľvek tlaku alebo ovplyvnenia zo strany iných osôb. Zaručuje, že voliči môžu slobodne a nezávisle rozhodovať o tom, koho podporia, bez obáv z možných následkov.

Zásada **rovnosti** predstavuje, že každý hlas má rovnakú hodnotu a každý oprávnený volič má rovnaké právo ovplyvniť výsledok volieb. Tento princíp zabezpečuje, že hlas každého voliča má rovnaký vplyv a že všetci sú v politickom procese rovnako relevantní.

Princíp **priamosti** pojednáva o tom, že volič odovzdáva svoj hlas vo voľbách priamo, bez akéhokoľvek sprostredkovateľa.

Aby sa mohli naplniť jednotlivé princípy volieb, je potrebné nastaviť jasné pravidlá, ktoré sú kľúčovým elementom slobodných volieb. Pravidlá, na základe ktorých možno sa realizuje volebná procedúra možno charakterizovať ako **volebný systém**. Jeho úlohou je určiť spôsob, akým sú volení

politickí zástupcovia, ako sa započítavajú hlasy pre kandidujúce subjekty či ako sa prerozdeľujú mandáty politickým stranám. Každý volebný systém má svoje výhody a nevýhody a môže **ovplyvniť dynamiku politického prostredia** v krajine. Poznáme viacero **typov volebných systémov**, ktoré sa aplikujú v rôznych krajinách sveta.

Rozlišujeme viacero typov volebných systémov, avšak najčastejšie ide o tri kategórie:

- väčšinový volebný systém;
- pomerný volebný systém;
- zmiešaný volebný systém.

Väčšinový volebný systém je založený na princípe, kedy mandát získa ten subjekt (kandidát alebo politická strana), ktorý získa väčšinu hlasov. Môže sa aplikovať pri akýchkoľvek voľbách, avšak najčastejšie sa uplatňuje pri voľbe monokratických orgánov, teda jednotlivcov. Rozlišujeme dva typy väčšinového volebného systému:

- väčšinový volebný systém **relatívnej** (jednoduchej) väčšiny
 - víťazom sa stáva kandidujúci subjekt, ktorý získal viac hlasov ako druhý v poradí.
- väčšinový volebný systém **absolútnej** väčšiny – víťazom sa

stáva kandidujúci subjekt, ktorý získal nadpolovičnú väčšinu hlasov (50 % + 1 hlas).

Tento volebný systém **podporuje stabilitu**, pretože umožňuje víťazstvo jedného kandidáta alebo strany. Jeho nedostatkom je, že **nereprezentuje pluralitu názorov**, keďže pri tomto volebnom systéme **môže prepadnúť veľký počet hlasov**.

Pomerný volebný systém predstavuje komplikovanejší systém, ktorého podstatou je rovnováha medzi získanými hlasmi a prerozdeľovanými mandátmi. Systém vedie k zastúpeniu rôznych názorov v zastupiteľskom zbore, čím **prezentuje väčšiu názorovú pluralitu spoločnosti**. Jeho výhodou je okrem toho aj to, že systém **zabraňuje vysokému prepadu hlasov** a zároveň **uľahčuje pozíciu pre novovzniknuté politické subjekty**. Nedostatkom tohto systému je napríklad možná **nestabilita vládnutia**, keďže zväčša je nevyhnutné vytvoriť širšie koaličné zoskupenia.

V súvislosti s pomerným volebným systémom je dôležité spomenúť pojem **uzatvárajúcej klauzuly**. Tá predstavuje minimálnu hranicu počtu hlasov, ktorú musí politický subjekt vo voľbách získať, aby disponoval zastúpením v záko-

nodarnom zbore (pre vstup do NR SR je to 5 %).

Alternatívou vyššie spomínaným volebným systémom môže byť **zmiešaný volebný systém**, ktorý možno charakterizovať ako originálny a niekedy aj zložitý. Vo svojej podstate totiž **kombinuje prvky ako pomerného tak aj väčšinového volebného systému**, avšak nemusí byť presne stanovené v akom pomere sa uplatňuje jednotlivý volebný systém. Typickým znakom tohto systému je počet hlasov, ktorými volič disponuje. Najčastejšie má k dispozícii dva hlasy, pričom jeden hlas môže odovzdať vo volebnom obvode, ktorý je zriadený pre väčšinový volebný systém a druhý hlas vo volebnom obvode určený pre pomerný volebný systém.

Z uvedených skutočností sa môže javiť tento kombinovaný volebný systém ako najvhodnejší, keďže môže implementovať predovšetkým pozitívne stránky oboch systémov. Ani v tomto prípade však nemožno hovoriť o ideálnom type volebného systému, keďže jeho nedostatkom môže byť **náročnosť volebnej procedúry**, ktorá môže viesť k strate záujmu zúčastniť sa volieb.

Ďalším dôležitým pojmom, ktoré je potrebné poznať v súvislosti s voľbami je **volebné právo**. Ide o právo a možnosť

vyjadriť svoju politickú vôľu prostredníctvom účasti na volebnom procese. Zvyčajne je garantované zákonom a podmienené napríklad vekom, občianstvom, trvalým pobytom apod. Môže byť uplatňované v rôznych podobách v závislosti od jednotlivých typoch volieb. Všeobecne rozlišujeme **aktívne volebné právo** (právo voliť) a **pasívne volebné právo** (právo byť volený).

V podmienkach Slovenskej republiky majú občania možnosť zúčastniť sa **piatich typov volieb**. Na miestnej (lokálnej) úrovni sú to komunálne a regionálne voľby. Národnú úroveň reprezentujú poslanci parlamentu a prezident. Na nadnárodnej úrovni sa voliči môžu zúčastniť volieb do Európskeho parlamentu.

Volebné pravidlá pre všetky typy volieb sú v podmienkach Slovenskej republiky regulované Ústavou SR, zákonom č. 180/2014 Z.z. o podmienkach výkonu volebného práva, zákonom č. 181/2014 Z.z. o volebnej kampani či zákonom č. 85/2005 Z.z. o politických stranách a politických hnutiach.

Dlhodobu najväčšiu záujem spoločnosti pretrváva o **voľby do Národnej rady Slovenskej republiky**, kde sa využíva pomerový volebný systém. Voliči pri týchto voľbách rozhodujú o obsadení 150 poslanceckých miest v zákonodarnom zbore

na obdobie 4 rokov. Podľa aktuálne platnej právnej normy disponuje **aktívnym volebným právom** pri parlamentných voľbách každý občan SR, ktorý dovŕšil vek 18 rokov. Voliť je tiež umožnené občanom bez trvalého pobytu. V prípade parlamentných volieb tvorí územie Slovenska **jeden volebný obvod**, čo znamená, že politické strany predkladajú jednu kandidátnu listinu pre celé územie. V tomto kontexte môže nastať problém v súvislosti s pomerným zastúpením poslancov z rôznych regiónov Slovenska. Absencia viacerých volebných obvodov taktiež vytvára podmienky pre existenciu tzv. **hlasovacieho preukazu**, čo umožňuje voličovi hlasovať v ktoromkoľvek volebnom okrsku. Voliči, ktorí sa v čase konania volieb zdržiavajú v zahraničí, môžu tiež využiť možnosť voľby poštou. **Pasívnym volebným právom** disponuje občan SR, ktorý v deň konania volieb dovŕšil 21 rokov a zároveň má na území Slovenskej republiky trvalý pobyt. Volič môže odovzdať svoje hlas len konkrétnej kandidátnej listine politickej strany (alebo koalícii strán), pričom môže využiť tzv. **prednostné hlasovanie**, kedy na vybranej kandidátnej listine zakrúžkuje maximálne štyroch kandidátov.

Pomerný volebný systém sa tiež uplatňuje pri **voľbách do**

Európskeho parlamentu. Tento typ volieb sa historicky viaže k roku 2004, kedy Slovensko vstúpilo do Európskej únie. V tom istom roku sa tiež konali vôbec prvé voľby zástupcov do Európskeho parlamentu. Poslanci sú volení na obdobie 5 rokov. Vzhľadom na to, že ide o nadnárodný orgán, volebné nastavenia rešpektujú jednak pravidlá únie, ale zároveň vychádzajú z volebných zvyklostí členských štátov. **Aktívnym volebným právom** disponuje občan SR (alebo aj občan iného členského štátu EÚ) s trvalým pobytom na území Slovenska a zároveň ma viac ako 18 rokov. Rovnako ako v prípade volieb do NR SR, aj v prípade volieb do Európskeho parlamentu, môžu voliči odovzdať hlas v ktoromkoľvek volebnom okrsku prostredníctvom hlasovacieho preukazu. Voľba poštou však v prípade týchto volieb nie je možná. **Pasívne volebné právo** majú občania SR (alebo iných členských štátov) starší ako 21 rokov. Územie Slovenskej republiky tvorí pre voľby do Európskeho parlamentu jeden volebný obvod. Voliči si vyberajú jednu kandidátnu listinu politickej strany alebo koalície, v rámci ktorej môžu zakrúžkovať maximálne dvoch kandidátov (tzv. prednostné hlasovanie).

Voľba prezidenta SR prebiehala v podmienkach Sloven-

skej republiky dvoma spôsobmi. Do roku 1999 bol najvyšší ústavný činiteľ volený nepriamo prostredníctvom poslancov NR SR. Prvý, občanmi priamo volený, prezident SR bol zvolený až v roku 1999. Všeobecne sa voľba hlavy štátu realizuje každých 5 rokov prostredníctvom absolútne väčšinového volebného systému v rámci jedného volebného obvodu. Pre jeho zvolenie je tak potrebná nadpolovičná väčšina platných hlasov oprávnených voličov. Ak žiadny z kandidátov nespĺní túto podmienku, realizuje sa najneskôr do 14 dní (od prvého kola) druhé kolo volieb, ktorého sa zúčastňujú dvaja kandidáti s najvyšším počtom hlasov v rámci prvého kola. Následne sa víťazom volieb stáva ten, kto získal najväčší počet hlasov. **Aktívne volebné právo** je viazané k občianstvu bez potreby trvalého pobytu, avšak platí všeobecné vekové obmedzenie stanovené na 18 rokov. Aj v týchto voľbách je možné využiť hlasovací preukaz, ktorý umožňuje zúčastniť sa volieb mimo miesta svojho trvalého pobytu. Volebné nastavenia neumožňujú voľbu poštou. **Pasívnym volebným právom** disponuje občan SR s trvalým pobytom na území Slovenska a zároveň v deň konania volieb dovŕšil vek 40 rokov. Kandidatúra je tiež podmienená podporou minimálne 15 poslancov NR SR alebo petíciou s podpismi 15

tisíc voličov. O pasívne volebné právo v najbližších voľbách prichádza ten občan, ktorý funkciu prezidenta vykonával dve funkčné obdobia za sebou. Keďže ide o monokratický orgán, volič hlasuje za konkrétneho kandidáta a nie politickú stranu. Vo volebnej miestnosti obdrží jeden hlasovací lístok, na ktorom zakrúžkuje poradové číslo jedného z kandidátov. Špecifikom väčšinového volebného systému v podmienkach Slovenskej republiky je možnosť uchádzať sa o hlasy voličov **nezávislým kandidátom**.

V rámci samosprávy sa konajú dva typy volieb. Najvyššou volenou úrovňou samosprávy sú vyššie územné celky, ktoré sú vo volebnom zákone tiež označované ako samosprávne kraje. Ich vznik sa spája s rokom 2001, kedy sa na Slovensku uskutočnili prvé voľby v rámci 8 vyšších územných celkov. Voliči majú možnosť **voľby orgánov samosprávneho kraja** – predsedu a zastupiteľstvo. Pre voľbu poslancov zastupiteľstva sa využíva relatívne väčšinový volebný systém. V každom samosprávnom kraji sa utvoria jednomandátové volebné obvody alebo viacmandátové volebné obvody, v ktorých sa volia poslanci zastupiteľstva pomerne k počtu obyvateľov daného kraja. Predseda VÚC je po novelizácii z roku 2017 volený v jednomandátovom volebnom obvode

relatívnym väčšinovým volebným systémom. Funkčné obdobie predsedu a poslancov VÚC je stanovené na 4 roky, zároveň sa od roku 2022 konajú v jeden deň spoločne s komunálnymi voľbami. **Aktívne volebné právo** priznáva právo voliť tým, ktorí majú minimálne 18 rokov a zároveň trvalý pobyt na území daného kraja. V prípade týchto volieb sa neuplatňuje cenzus občianstva. V prípade pasívneho volebného práva sa rozlišuje právo byť volený do funkcie predsedu a poslanca zastupiteľstva. Kandidát na predsedu musí mať viac ako 25 rokov, zatiaľ čo od poslanca sa požaduje vek 18 rokov. V rámci týchto volieb sa môže kandidát uchádzať o oba mandáty. V porovnaní s predchádzajúcimi voľbami tu však absentuje možnosť hlasovania mimo miesta trvalého pobytu (prostredníctvom hlasovacieho preukazu) či voľby poštou. Vo volebnej miestnosti obdrží volič dva hlasovacie lístky (jeden pre voľbu predsedu a druhý pre voľbu poslancov), pričom kandidáti sú zoradení abecedne. Volič krúžkuje najviac toľko kandidátov, koľko mandátov má byť prerozdelených v rámci daného volebného obvodu (pre predsedu VÚC vždy len jeden hlas). Nastavenie volebného systému umožňuje uchádzať sa o hlasy voličov ako kandidátom politických strán, tak aj **nezávislým kandidátom**, ktorí však

musia splniť zákonom stanovenú podmienku zberu podpisov pod kandidatúru (400 v prípade poslanca zastupiteľstva VÚC, 1 000 v prípade predsedu VÚC).

Hierarchiu územnej samosprávy tvoria tiež obce a mestá, v rámci ktorých sa realizujú **voľby do orgánov samosprávy obcí** (tiež označované ako komunálne voľby). Komunálnu úroveň možno považovať z pohľadu volieb za najrozsiahlejšiu, keďže sa obsadzuje funkcia starostu obce (alebo primátora mesta) a tiež pozície v zastupiteľstve v takmer troch tisíc obciach. Pre zvolenie príslušných orgánov na komunálnej úrovni sa využívajú rovnaké volebné systémy ako v prípade samosprávnych krajov. Funkčné obdobie starostu (respektíve primátora) a poslanca zastupiteľstva je stanovené na 4 roky, pričom na základe novelizácie volebného zákona sa termín konania komunálnych volieb zjednotil s termínom konania regionálnych volieb. **Aktívne volebné práva** patrí obyvateľovi obce s trvalým pobytom a zároveň dovŕšil vek 18 rokov. Nevyžaduje sa teda disponovanie s občianstvom SR. V prípade **pasívneho volebného práva** je rovnako definovaná požiadavka viažuca sa len na trvalý pobyt, bez potreby občianstva SR. Minimálna veková hranica sa líši v závislosti od obsadzovaného orgánu. Zatiaľ čo kan-

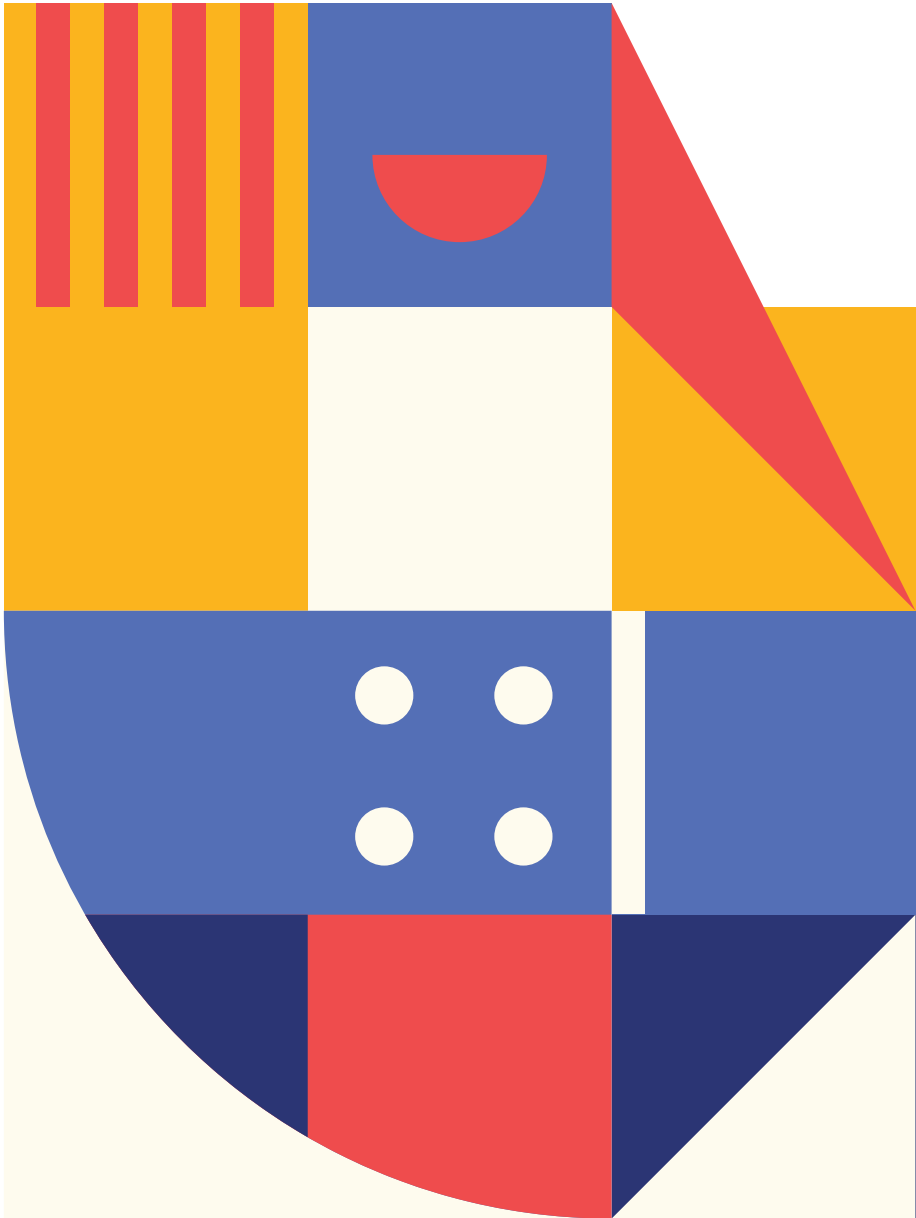
didát na poslanca zastupiteľstva musí mať v deň konania volieb aspoň 18 rokov, tak starostom (respektíve primátorom) sa môže stať obyvateľ starší ako 25 rokov. Rovnako ako v prípade regionálnych volieb, tak aj na komunálnej úrovni sa môže kandidát uchádzať o obe funkcie. V komunálnych voľbách nie je možné hlasovať mimo miesta trvalého pobytu a tiež nie je možná voľba poštou. Volič obdrží dva hlasovacie lístky pre voľbu oboch orgánov samosprávy obcí. Výnimku tvoria mestá Bratislava a Košice, v rámci ktorých si voliči vyberajú svojich zástupcov aj v rámci mestských častí (starosta a poslanci mestských častí). V týchto mestách v rámci komunálnych volieb volič obdrží štyri hlasovacie lístky. Kandidáti sú na nich zoradení abecedne a volič krúžkuje najviac toľko kandidátov, koľko má byť prerozdelených mandátov v rámci daného volebného obvodu (pre starostu/primátora vždy len jeden hlas). Volebná legislatíva umožňuje kandidovať politickým stranám, koalíciám a taktiež aj **nezávislým kandidátom**. Tí však musia splniť zákonom stanovenú požiadavku súvisiacu so zberom podpisov oprávnených voličov ku kandidatúre (viac v Tabuľke 5).

Tabuľka 5 Minimálny počet podpisov voličov pre kan-

didatúru nezávislého kandidáta v komunálnych voľbách
(poslanca aj starostu/primátora)

Počet obyvateľov obce	Počet podpisov voličov na podpisovej listine
do 50	10
51 – 100	20
101 – 500	40
501 – 2 000	100
2 001 – 20 000	200
20 001 – 100 000	500
nad 100 000	1 000

Zdroj: Zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva

Kontrolné otázky

1. Čo pre demokratickú spoločnosť predstavujú voľby?
2. Aké sú štyri základné princípy volieb a čo reprezentujú?
3. Aké poznáme typy volebných systémov?
4. Aké typy volieb sa uskutočňujú v podmienkach Slovenskej republiky?
5. Aký je rozdiel medzi aktívnym a pasívnym volebným právom v prípade jednotlivých volieb realizovaných na Slovensku?

PREZIDENT SR

ZÁKLADY ÚSTAVNÉ-
HO A POLITICKÉHO
SYSTÉMU SLOVENSKEJ
REPUBLIKY

V rámci výkonnej moci Ústava Slovenskej republiky definuje jej dve základné zložky – prezidenta a vládu. Pre označenie prezidenta sa najčastejšie používa synonymum hlava štátu. Najdôležitejším poslaním výkonu funkcie prvého občana štátu (ďalšie zaužívané synonymum) je reprezentovať Slovenskú republiku smerom dovnútra i navonok a zabezpečiť riadny chod ústavných orgánov. Jeho pôsobenie je vymedzené vo viacerých smeroch, k tým najdôležitejším patri:

- vo vzťahu k zahraničiu – reprezentovanie Slovenskej republiky navonok
- vo vzťahu k domácim ústavným inštitúciám – najmä voči parlamentu, vláde a súdnej moci
- vo vzťahu v oblasti obrany a bezpečnosti štátu – vrchný veliteľ ozbrojených síl
- kreačné a ostatné právomoci.

Tabuľka 6 Prehľad prezidentov Slovenskej republiky 1993
– 2024

Prezident	Funkčné obdobie	Politická príslušnosť
Michal Kováč	15.2.1993 – 3.3.1998	HZDS
Rudolf Schuster	15.6.1999 – 15.6.2004	SOP
Ivan Gašparovič	15.6.2004 – 15.6.2009	HZD
Ivan Gašparovič	15.6.2009 – 15.6.2014	Nezávislý kandidát
Andrej Kiska	15.6.2014 – 15.6.2019	Nezávislý kandidát
Zuzana Čaputová	15.6.2019 – 15.6.2024	Nezávislý kandidát

Zdroj: vlastné spracovanie na základe dát Štatistického úradu SR

Od roku 1999 si **prezidenta Slovenskej republiky voľia občania priamo** prostredníctvom volieb. V pôvodnom znení Ústavy Slovenskej republiky z roku 1992 táto voľba prebiehala na pôde Národnej rady Slovenskej republiky, výsledkom čoho bola jediná úspešná kandidatúra, ktorá viedla k zvoleniu hlavy štátu. 2. marca 1998 zložil slávnost-

ný sľub Michal Kováč a svoj úrad vykonával až do roku 1998. Následne sa nepodarilo žiadnemu kandidátovi viac ako rok získať ústavnú väčšinu poslancov parlamentu na zvolenie a po zmene vládnej koalície v roku 1998 tak prišlo aj k zmene formy voľby prezidenta z nepriamej na priamu. **Aktívne volebné** právo tak majú všetci občania Slovenskej republiky, ktorí majú právo voliť do Národnej rady Slovenskej republiky (majú štátne občianstvo a vek aspoň 18 rokov).

Pasívne volebné právo (právo kandidovať) je viazané okrem štátneho občianstva a trvalého pobytu na území Slovenskej republiky aj na dosiahnutie veku 40 rokov. Navyše tá istá osoba môže úrad prezidenta obsadiť najviac dva razy po sebe. V samotných voľbách je na zvolenie v prvom kole potrebné získať nadpolovičnú väčšinu všetkých oprávnených voličov, teda sa musí dosiahnuť väčšina bez ohľadu na konkrétnu účasť v daných voľbách. Takto vysokú hranicu pre zvolenie je pri kandidatúre viacerých osobností prakticky nemožné dosiahnuť a tak rozhodujúcim v boji o postavenie prvého občana štátu býva až druhé kolo. Do neho sa dostanú tí dvaja kandidáti, ktorí získali v prvom kole najväčší počet platných hlasov. Časový rozdiel medzi oboma kolami je stanovený na 14 dní. Kandidátom na post

prezidenta Slovenskej republiky sa v konečnom dôsledku stane ten z dvojice politických osobností, ktorý v druhom kole získa viac hlasov (o kandidátovi na post hlavy štátu píšeme zámerne, pretože samotný výkon funkcie pri všetkých volených funkciách v ústavnom systéme Slovenskej republiky je viazaný vždy až na slávnostné zloženie sľubu).

Samotný **text sľubu prezidenta**, ktorý skladá do rúk

predsedu Ústavného súdu Slovenskej republiky, znie „Sľubujem na svoju česť a svedomie vernosť Slovenskej republike. Budem dbať o blaho slovenského národa, národnostných menšín a etnických skupín žijúcich v Slovenskej republike. Svoje povinnosti budem vykonávať v záujme občanov a zachovávať a obhajovať ústavu a ostatné zákony.“

Ako sme už spomínali skôr, v období rokov 1998 a 1999 sme mali viac ako 12 mesiacov neobsadený post hlavy štátu. V súčasnosti by takáto situácia bola riešená tak, že najdôležitejšie právomoci by boli rozdelené medzi predsedu par-

lamentu a vládu (z nich najväčšia časť na premiéra) a najmä vo vzťahu smerom dovnútra by nenastali žiadne ústavne patové situácie. Avšak funkcia reprezentovať Slovenskú republiku smerom k zahraničiu by bola stále mimo normálneho chodu ústavných inštitúcií.

V doterajšej novodobej histórii Slovenskej republiky nebol zatiaľ využitý zaujímavý ústavný inštitút, či skôr poistka proti prípadnému zlému výkonu najvyššej ústavnej funkcie – **ľudové hlasovanie o odvolaní prezidenta**. Tento pomerne zložitý mechanizmus je zaujímavý aj tým, že ak by bol vyvolaný a nebol by úspešne ukončený súhlasom zo strany voličov, znamenal by rozpustenie činnosti Národnej rady Slovenskej republiky a začiatok plynutia nového funkčného obdobia hlavy štátu. Zjednodušene možno konštatovať, že na odvolanie prezidenta je potrebný najprv súhlas ústavnej väčšiny všetkých poslancov parlamentu, ktorý následne musí v ľudovom hlasovaní potvrdiť aj nadpolovičná väčšina všetkých oprávnených voličov na Slovensku.

Ústavný výpočet právomocí prezidenta Slovenskej republiky je obsiahli, aj keď mnoho z nich je viac v rovine ceremoniálnych povinností ako reálneho vplyvu na konečné rozhodnutie. **V zmysle Ústavy Slovenskej republiky má**

naša hlava štátu tieto kompetencie :

- zastupuje Slovenskú republiku navonok, dojednáva medzi-národné zmluvy – toto môže prenieť aj na členov vlády (najmä minister zahraničných vecí a minister obrany),
- môže dať preveriť súlad dojednanej medzinárodnej zmluvy s Ústavou Slovenskej republiky prostredníctvom podania na Ústavný súd Slovenskej republiky,
- prijíma, poveruje a odvoláva vedúcich zastupiteľských misií Slovenskej republiky v zahraničí,
- zvoláva ustanovujúcu schôdzu Národnej rady Slovenskej republiky (do 30 dní od oficiálneho vyhlásenia výsledkov parlamentných volieb),
- môže rozpustiť Národnú radu Slovenskej republiky – táto právomoc mu neprináleží počas posledných šiestich mesiacov svojho volebného obdobia; navyše táto právomoc je viazaná na ďalšie splnenie podmienok ako napríklad parlament po voľbách v lehote pol roka od vymenovania vlády neschváli jej programové vyhlásenie a podobne – pripomíname, že takáto situácia od vzniku samostatnej Slovenskej republiky nenastala,
- podpisuje zákony a môže vrátiť Národnej rade Slovenskej republiky zákon s pripomienkami do 15 dní od doručenia

prijatého zákona,

- vymenúva a odvoláva predsedu a ostatných členov vlády Slovenskej republiky, poveruje ich riadením ministerstiev a prijíma ich demisiu,
- vymenúva a odvoláva vedúcich ústredných orgánov, vyšších štátnych funkcionárov a ďalších funkcionárov podľa vykonávacích zákonov,
- vymenúva a odvoláva rektorov vysokých škôl – táto právomoc je typicky formálna, pretože prezident je viazaný v oboch prípadoch na návrh konkrétnej vysokej školy a jej akademických orgánov,
- vymenúva a odvoláva vysokoškolských profesorov,
- udeľuje štátne vyznamenania,
- odpúšťa a zmierňuje tresty uložené súdmi a zahládza odsúdenie formou individuálnej milosti alebo amnestie,
- je hlavným veliteľom ozbrojených síl a vymenúva a povyšuje generálov,
- vypovedáva vojnu na základe rozhodnutia Národnej rady Slovenskej republiky, ak je Slovenská republika napadnutá alebo ak to vyplýva zo záväzkov z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane, a uzatvára mier,
- môže na návrh vlády Slovenskej republiky nariadiť mobili-

- záciu ozbrojených síl, vyhlásiť vojnový stav alebo vyhlásiť výnimočný stav a ich skončenie,
- vyhlasuje referendum,
 - podáva Národnej rade Slovenskej republiky správy o stave Slovenskej republiky a o závažných politických otázkach – tento inštitút má svoj pôvod a americkom politickom systéme a používa sa spravidla raz za rok; ide o posolstvo a pohľad prezidenta na stav v našej krajine a v konečnom meradle je viac orientovaný na bežných občanov Slovenskej republiky,
 - má právo vyžadovať si od vlády Slovenskej republiky a od jej členov informácie potrebné pre plnenie svojich úloh,
 - vymenúva odvoláva sudcov Ústavného súdu Slovenskej republiky, predsedu a podpredsedu Ústavného súdu Slovenskej republiky, prijíma sľub od ústavných sudcov a od generálneho prokurátora,
 - vymenúva a odvoláva sudcov, predsedu a podpredsedu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, predsedu a podpredsedu Najvyššieho správneho súdu Slovenskej republiky, generálneho prokurátora a troch členov Súdnej rady Slovenskej republiky, prijíma sľub sudcov,
 - v špecifickom prípade (vláda v demisii) rozhoduje o pove-

rení vlády a dáva súhlas na výkon jej pôsobnosti.

Podrobnosti k jednotlivým ústavným právomociam hlavy štátu bližšie špecifikujú právne úpravy na úrovni ústavných zákonov a zákonov. Viaceré rozhodnutia prezidenta Slovenskej republiky (napríklad udelenie amnestie) sú viazané na podpísanie predsedom vlády alebo jednotlivého člena vlády, pričom politickú zodpovednosť preberá vláda Slovenskej republiky (inštitút kontrasignácie).

Počas výkonu funkcie **prezidenta Slovenskej republiky je ho možné stíhať** len za úmyselné porušenie ústavy alebo za vlastizradu. Takéto konanie iniciuje ústavnou väčšinou Národná rada Slovenskej republiky a rozhoduje o nej Ústavný súd Slovenskej republiky v pléne (teda rozhodovania sa zúčastňujú všetci vymenovaní ústavní sudcovia). V prípade odsudzujúceho rozhodnutia by to znamenalo stratu funkcie hlavy štátu a zároveň spôsobilosti sa o túto funkciu opätovne usilovať. Aj v tomto kontexte pripomíname, že s podobným scenárom sme sa v doterajšej novodobej histórii Slovenskej republiky nestretli.

Kontrolné otázky

1. Charakterizujte význam funkcie prezidenta Slovenskej republiky.
2. Charakterizujte kompetencie a právomoci prezidenta Slovenskej republiky.
3. Charakterizujte jednotlivých prezidentov Slovenskej republiky od roku 1993.
4. Charakterizujte vzťah prezidenta Slovenskej republiky vo vzťahu k vláde a parlamentu.
5. Charakterizujte spôsob voľby prezidenta Slovenskej republiky v súčasnosti.

VLÁDA SR

ZÁKLADY ÚSTAVNÉ-
HO A POLITICKÉHO
SYSTÉMU SLOVENSKEJ
REPUBLIKY

Vláda ako kolektívny orgán v našom ústavnom systéme **má najdôležitejšiu funkciu**, hoci je podriadená parlamentu. Vyplýva to z jej ústavných kompetencií, ktoré sú nastavené tak, že je **zodpovedná za každodenný reálny chod štátu** a jeho orgánov vo všetkých oblastiach života – obrana, hospodárstvo, doprava, zahraničná politika, bezpečnosť, zdravotnícka a sociálna starostlivosť, školstvo, kultúra a všetky ostatné. **Stanovuje ciele a základné línie politiky štátu** a prostredníctvom štátnej správy (ministerstvá, ďalšie ústredné orgány štátnej správy a okresné úrady) ich aj následne zabezpečuje.

Vo svojej podstate ide o politický orgán, pretože jej vytvorenie je priamo závislé od výsledkov parlamentných volieb a od nájdenia koalíciej väčšiny v zákonodarnom zbore. Každého člena vlády nominovala jednotlivá politická strana a tak výkon funkcie člena vlády je predovšetkým o politickej zodpo-

vednosti za všetko vo zverenom rezorte. V reáliách krajín Európskej únie **poznáme v zásade tri typy vlád** vo vzťahu k parlamentu:

1. riadna väčšinová vláda – tento model predpokladá že vláda má podporu v parlamente, jej návrhy s istými úpravami prechádzajú legislatívnym procesom prijímania a – ide o najčastejší a najčistejší model v podmienkach parlamentnej demokracie,
2. menšinová vláda – vládny kabinet síce nepodporuje priamo väčšina členov parlamentu, ale existuje v ňom väčšina, ktorá takúto vládu toleruje a bráni prípadnému vysloveniu nedôvery, jej návrhy v legislatívnom procese prechádzajú často aj so zásadnejšími úpravami, aby vyhovovali aj nekoaličným poslancom, ktorí vládu tolerujú,
3. úradnícka vláda – tento typ vlády je častý v časoch politických kríz, kedy nie je možné zostaviť vládu s akoukoľvek podporou; má mandát na vedenie krajiny zväčša do termínu predčasných parlamentných volieb; členmi vlády nie sú tak dominantne politické nominanti parlamentných strán, ale odborníci menovaní napríklad prezidentom a majú obmedzený mandát na spravovanie vecí verejných (u nás sa ujal výraz kúriť a svietiť).

Vládu tvoria predseda (premiér), podpredsedovia a členovia (ministri). Predsedu vlády spravidla nominuje najsilnejšia politická strana v rámci vládnej koalície. Svoju funkciu vykonáva na základe pravidla **primus inter pares**, čo znamená, že je prvý medzi rovnými. V konečnom hlasovaní pri prijímaní uznesení vlády má rovnakú váhu ako ktorýkoľvek iný člen jeho vlády. Post **podpredsedu vlády** je najčastejšie vyjadrením zvýšenej politickej podpory pre jednotlivého ministra, zväčša ide o predsedov či podpredsedov koaličných politických strán, prípadne ako gesto pre zvýraznenie agendy člena vlády (najčastejšie posty ako minister financií, vnútra, zahraničných vecí a podobne). Ďalšou kategóriou podpredsedov vlád sú takí, ktorí nemajú na starosť konkrétne ministerstvo, ale prierezovo celý segment spoločnosti (napríklad v našej minulosti pre legislatívu, ľudské práva, informatizáciu a podobne).

Z pohľadu ústavného nastavenie kompetencií vlády Slovenskej republiky je samozrejme kľúčové vymedzenie v Ústave Slovenskej republiky. Pomerne rozsiahli **balík právomocí je orientovaný najmä do oblastí :**

- predkladanie návrhov zákonov : vláda je najčastejší a naj-

dôležitejší orgán, ktorý predkladá návrhy zákonov do legislatívneho procesu; tie sú konkrétnym vyústením zámerov v programovom vyhlásení vlády a prostredníctvom predkladaných zákonov vláda reguluje jednotlivé oblasti života spoločnosti,

- nariadenia vlády – nižšia právna norma ako zákon, pomocou nich sa upravujú a konkretizujú ustanovenia jednotlivých zákonov v danom rezorte,
- program vlády a jeho plnenie – vláda na začiatku svojej činnosti vypracuje dokument Programové vyhlásenie vlády, na základe ktorého jej parlament do 30 dní od vymenovania vysloví dôveru a tak získava plný mandát na spravovanie krajiny; je vyjadrením základných politických priorít, ktoré chce vláda počas svojej existencie dosiahnuť,
- zásadné opatrenia na zabezpečenie hospodárskej a sociálnej politiky,
- návrh štátneho rozpočtu a štátneho záverečného účtu – všetky prostriedky, s ktorými má štát hospodáriť v danom roku (príjmy aj výdavky) musia byť obsiahnuté v tomto zákone; pre jeho ekonomickú dôležitosť sa označuje aj ako zákon roka – štátny záverečný účet je potom bilancia reálneho plnenia daného návrhu,

- medzinárodné zmluvy – vláda každú medzinárodnú zmluvu musí schváliť, aby ju bolo možné podpísať a následne ju aj ratifikovať (pre platnosť najzásadnejších zmlúv je potrebný ešte následný súhlas parlamentu),
- zásadných otázkach vnútornej a zahraničnej politiky,
- podaní návrhu zákona alebo iného závažného opatrenia na verejnú diskusiu – niektoré dokumenty vláda pred ich schvaľovaním predloží na širšiu odbornú diskusiu, aby sa mohla vyjadriť aj široká verejnosť – napríklad zásadné dokumenty na úrovni Európskej únie,
- požiadanie o vyslovenie dôvery – ak ide o zásadný návrh vlády, ktorý nemá istú priechodnosť v parlamente a pre vládu je kľúčový, môže jeho prerokovanie vláda spojiť s vyjadrením dôvery, aby tak posilnila šancu na jeho prijatie – ak totiž by daný dokument neprešiel v parlamente, znamenalo by to zároveň aj koniec činnosti vlády, čím sa zvyšuje politický tlak najmä na koaličných poslancov, aby napriek možným výhradám takýto návrh v konečnom meradle podporili,
- udelenie amnestie vo veciach priestupkov,
- vymenovanie a odvolanie niektorých štátnych úradníkov v zmysle platných zákonov a troch členov Súdnej rady Slo-

- venskej republiky – jednotlivé zákony dávaj vláde možnosť menovať a odvolávať časť štátnych úradníkov – napríklad vedúceho úradu vlády, prednostovia okresných úradov a podobne,
- návrh na vyhlásenie vojnového stavu, návrh na mobilizáciu, návrh na vyhlásenie výnimočného stavu a návrh na ich ukončenie,
 - vyslanie ozbrojených síl mimo Slovenskej republiky na účel humanitárnej pomoci a o prítomnosti cudzích vojsk na našom území – pri dlhších pobytoch je potrebný aj súhlas Národnej rady Slovenskej republiky.

Tabuľka 7 Zoznam predsedov vlády SR v období 1993 – 2024

Meno a priezvisko	Politická príslušnosť	Rok pôsobenia
Vladimír Mečiar	HZDS	1992 – 1994
Jozef Moravčík	-	1994 – 1994
Vladimír Mečiar	HZDS	1994 – 1998
Mikuláš Dzurinda	SDK	1998 – 2002
Mikuláš Dzurinda	SDKÚ	2002 – 2006
Robert Fico	SMER-SD	2006 – 2010
Iveta Radičová	SDKÚ-DS	2010 – 2012
Robert Fico	SMER-SD	2012 – 2016

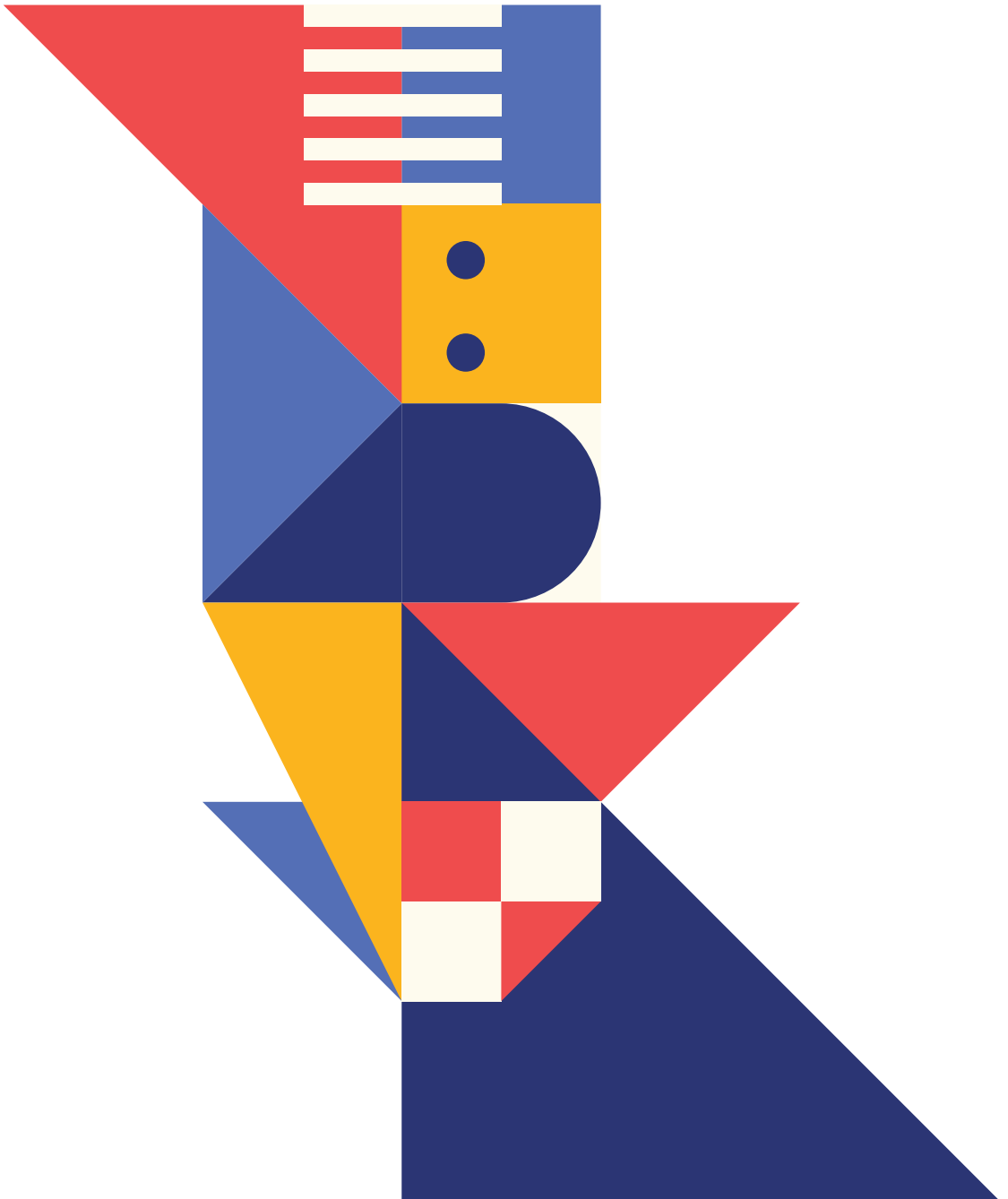
Meno a priezvisko	Politická príslušnosť	Rok pôsobenia
Robert Fico	SMER-SD	2016 – 2018
Peter Pellegrini	SMER-SD	2018 – 2020
Igor Matovič	OLaNO	2020 –2021
Eduard Heger	OLaNO	2021 – 2023
Ľudovít Ódor	-	2023 – 2023
Robert Fico	SMER-SD	od 2023

Zdroj: vlastné spracovanie na základe dát z webového sídla vlády SR (www.vlada.gov.sk)

Kontrolné otázky

1. Charakterizujte postavenie vlády Slovenskej republiky.
2. Charakterizujte vybrané kompetencie vlády Slovenskej republiky.
3. Charakterizujte postavenie predsedu vlády Slovenskej republiky.
4. Vysvetlite dôležitosť postavenie vlády Slovenskej republiky v našom ústavnom systéme.
5. Charakterizujte vzťah vlády Slovenskej republiky voči Národnej rade Slovenskej republiky.

PARLAMENT SR

ZÁKLADY ÚSTAVNÉ-
HO A POLITICKÉHO
SYSTÉMU SLOVENSKEJ
REPUBLICKY

Najdôležitejším orgánom v rámci politického systému Slovenskej republiky je parlament. V našich podmienkach má označenie ako Národná rada Slovenskej republiky. V prostredí demokratických európskych krajín **nepoznáme inú alternatívu usporiadania politickej moci v danom štáte** ako túto, že si občania danej krajiny zvolia poslancov parlamentu. Následne začína proces tvorby vládnej koalície, princípom ktorej je získanie väčšina poslancov pre vytvorenie vlády. **V našich podmienkach** si občania zvolia **150 poslancov** tým, že v parlamentných voľbách odovzdajú svoj hlas tej strane alebo volebnej koalícii, ktorej najviac dôverujú. Následne je potrebné na pôde najvyššieho zákonodarného zboru (synonymum pre označenie parlamentu) získať minimálne 76 poslancov na ochotu vytvoriť vládu a následne presadzovať spoločný vládny program do najbližších parlamentných volieb. Jedným z dôkazov dôležitosti a primárneho postavenia Národnej rady

Slovenskej republiky v rámci orgánov štátnej moci na Slovensku je aj skutočnosť, že ak požiadajú parlament členu vlády alebo iného vedúceho orgánu štátnej správy, je povinný sa zúčastniť na schôdzi zákonodarného zboru.

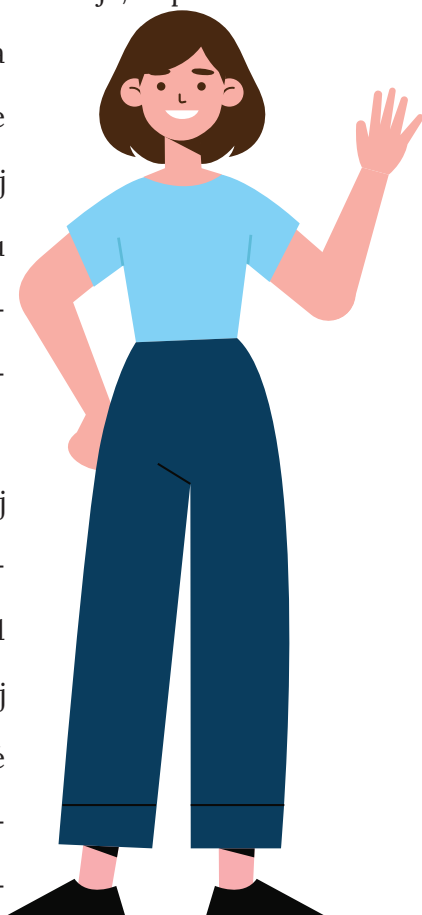
Národná rada Slovenskej republiky je **jediným ústavným a zákonodarným orgánom** v našej krajine. To znamená, že okrem nej nikdy a za žiadnych okolností nikto iný nemôže prijať, zmeniť alebo zrušiť žiaden zákon alebo ústavu či ústavný zákon. Dokonca ani v extrémnej situácii, že by parlament nemohol alebo nebol schopný zasadať, táto právomoc neprechádza na žiaden iný orgán v našom štáte. Ústava tak nepočíta so žiadnou mimoriadnou situáciou pri správe chodu štátu.

Parlament má počet členov stanovený na 150, čo je dané historickým vývojom na našom území. V rôznych krajinách je toto číslo rôzne a tiež záleží od toho, či parlament má jednu alebo dve komory. V prípade Českej republiky má Parlament Českej republiky dve komory – Poslaneckú snemovňu (200 členov) a Senát (81). Náš jednokomorový parlament (v odbornej literatúre nájdeme pre tento typ označenie **monokameralizmus** – oproti **bikameralizmu** pri systéme dvoch komôr) je volený na štyri roky. Vo výnimoč-

ných prípadoch, ktoré označujeme ako ústavná alebo politická kríza, si môžu poslanci sami skrátiť toto obdobie tým, že rozhodnú o termíne predčasných parlamentných volieb (u nás napríklad v rokoch 1994, 2006, 2012 alebo 2023).

Postavenie poslanca Národnej rady Slovenskej republiky je suverénne, to znamená, že každé jeho rozhodnutie, napríklad hlasovanie pri návrhu zákona, je vyjadrením jeho názorov, postojov a presvedčení. Ústava deklaruje, že poslanec vykonáva svoj mandát osobne podľa svojho svedomia a presvedčenia a nie je viazaný žiadnym príkazom. Toto je aj hlavný rozdiel pri uplatňovaní mandátu poslanca v demokratickej a nedemokratickej spoločnosti (u nás aj ako zákaz imperatívneho mandátu).

Poslancom Národnej rady Slovenskej republiky sa môže stať každý občan Slovenskej republiky, ktorý dosiahol vek 21 rokov, má trvalý pobyt na území našej krajiny a má vo všeobecnosti volebné právo. Na samotnej voľbe sa môžu zúčastniť všetci naši štátni príslušníci, kto-

rí dosiahli vek 18 rokov. Podľa toho rozoznávame dva typy volebného práva – aktívne (môžem ísť voliť) a pasívne (môžem byť volený). Tí kandidáti, ktorí získali v parlamentných voľbách nakoniec mandát, sa stávajú plnoprávnymi poslancami Národnej rady Slovenskej republiky po zložení sľubu na prvej schôdzi po zvolení. Samotný sľub má slávnostná charakter a ústava jeho znenie definuje takto : „Sľubujem na svoju česť a svedomie vernosť Slovenskej republike. Svoje povinnosti budem plniť v záujme jej občanov. Budem dodržiavať ústavu a ostatné zákony a pracovať tak, aby sa uvádzali do života.“ Akákoľvek výhradu voči textu sľubu by v konečnom dôsledku znamenala stratu mandátu.

Poslanec Národnej rad Slovenskej republiky počas výkonu svojho mandátu nemôže vykonávať súbežne niektoré iné činnosti v rámci ústavného systému. Nemôže byť napríklad sudcom, prokurátorom, verejným ochrancom práv, príslušníkom ozbrojených síl, príslušníkom ozbrojeného zboru či poslancom Európskeho parlamentu. V prípade, ak by bol poslanec parlamentu vymenovaný za člena vlády, jeho mandát by sa počas jeho výkonu neuplatňoval (zastúpil by ho náhradník za danú politickú stranu), teda by nezanikol a mohol by sa po demisii prípadne vrátiť do

poslaneckých lavíc (v rámci daného volebného obdobia). V prípade zvolenia poslanca za prezidenta Slovenskej republiky by zložením sľubu hlavy štátu jeho mandát v parlamente zanikol.

Každý člen nášho parlamentu má počas výkonu svojej funkcie poslaneckú imunitu. To znamená, že za žiadne svoje hlasovanie nemôže byť nikdy v živote stíhaný. To isté platí aj pre jeho prejavy počas činnosti parlamentu s výnimkou disciplinárneho konania, ak by porušil napríklad etické pravidlá správania sa. V prípade trestného stíhania za činy mimo pôdy parlamentu je počas výkonu funkcie potrebný súhlas zákonodarného zboru.

Ako už bolo spomínané, zloženie a činnosť Národnej rady Slovenskej republiky sa odvíja od výsledkov parlamentných volieb. Samotný **parlament začína svoje volebné obdobie najneskôr 30 dní od vyhlásenia výsledkov volieb**, ak prezident neurčí skôr (zvoláva ustanovujúcu schôdzu národnej rady). Následne už jeho činnosť trvá formálne nepretržite až do priebehu nových volieb. Jednotlivé schôdze zákonodarného zboru zvoláva jej predseda. Ten je zároveň po prezidentovi Slovenskej republiky druhým najvyšším ústavným činiteľom (v poradí tretím je predseda vlády, štvrtým pred-

seda Ústavného súdu Slovenskej republiky). Všetky schôdze Národnej rady Slovenskej republiky sú verejne prístupné a prenášané na webovej stránke parlamentu. Len v špeciálnych prípadoch (napríklad prerokovávanie utajovaných skutočností) sa môže na nevyhnutný časť realizovať neveřejným zasadnutím.

Predseda Národnej rady Slovenskej republiky je najvyšším predstaviteľom zákonodarnej moci na Slovensku, reprezentuje a riadi činnosť parlamentu. Na to, aby sa poslanec stal predsedom, potrebuje súhlas najmenej nadpolovičnej väčšiny jej poslancov (v našom prípade minimálne súhlas 76 členov), to isté platí aj pri prípadnom procese odvolávania z funkcie.

Tabuľka 8 Zoznam predsedov NR SR v období 1993 – 2024

Meno a priezvisko	Politická príslušnosť	Rok pôsobenia
Ivan Gašparovič	HZDS	1992 – 1994
Ivan Gašparovič	HZDS	1994 – 1998
Jozef Migaš	SDL	1998 – 2002
Pavol Hrušovský	KDH	2002 – 2006
Pavol Paška	SMER-SD	2006 – 2010
Richard Sulík	SaS	2010 – 2011

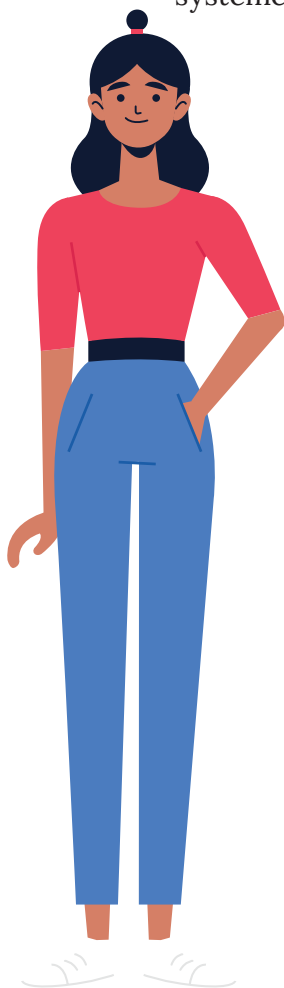
Meno a priezvisko	Politická príslušnosť	Rok pôsobenia
Pavol Hrušovský	KDH	2011 – 2012
Pavol Paška	SMER-SD	2012 – 2014
Peter Pellegrini	SMER-SD	2014 – 2016
Andrej Danko	SNS	2016 – 2020
Boris Kollár	Sme rodina	2020 –2023
Peter Pellegrini	Hlas-SD	od 25.10.2023

Zdroj: vlastné spracovanie na základe dát z webového sídla NR SR (www.nrsr.sk)

Z pohľadu Ústavy Slovenskej republiky **predseda parlamentu má posilnené právomoci** oproti iným členom zákonodarného zboru najmä v tom, že:

- zvoláva a riadi schôdze Národnej rady Slovenskej republiky,
- podpisuje ústavu, ústavné zákony a zákony,
- prijíma sľub poslancov Národnej rady Slovenskej republiky,
- vyhlasuje voľby do Národnej rady Slovenskej republiky, voľbu prezidenta Slovenskej republiky a voľby do orgánov územnej samosprávy,
- vyhlasuje ľudové hlasovanie o odvolaní prezidenta Slovenskej republiky,
- vykonáva ďalšie úlohy, ak tak ustanoví zákon.

Hoci v mnohých prípadoch ide viac o reprezentatívne funkcie ako reálne (napríklad pre termín volieb je viazaný termínom predchádzajúcich volieb, schôdzu parlamentu musí zvolať, ak ho o to požiada časť poslancov), v každom prípade je to dôstojná a významná funkcia v politickom systéme Slovenskej republiky a je dôležité, aby bola vykonávaná v zmysle Ústavy Slovenskej republiky a dôstojne z úcty k našej vlasti.

Pri plnení tých náročných funkcií predsedu parlamentu zastupujú **podpredsedovia Národnej rady Slovenskej republiky**, ktorých počet si stanovuje zákonodarný zbor zväčša na svojej ustanovujúcej schôdzi a to tak, aby aspoň jedného zástupcu na tomto poste mala aj opozícia. Rovnako ako pri voľbe predsedu, aj v tomto prípade na zvolenie či odvolanie je potrebná nadpolovičná väčšina všetkých poslancov Národnej rady Slovenskej republiky.

Ďalším dôležitým orgánom, ktorý riadi činnosť parlamentu, sú **výbory**. Sú definované ako iniciatívne orgány, predsedov ktorých si volia samotní poslanci v tajnom hlasovaní. Po parlamentných

voľbách v roku 2023 boli zriadené podľa dvoch kategórií – obligatórne a fakultatívne. **Obligatórne (povinné) výbory** Národnej rady Slovenskej republiky sú automaticky zriadené v zmysle platného zákona o rokovacom poriadku a nimi sú:

1. Mandátový a imunitný výbor NR SR
2. Výbor NR SR pre nezlučiteľnosť funkcií
3. Výbor NR SR pre európske záležitosti
4. Ústavnoprávny výbor NR SR

Fakultatívne výbory Národnej rady Slovenskej republiky sú vytvárané predovšetkým na rezortnom princípe, v zásade sú akoby odrazom jednotlivých ministerstiev a ďalších významných ústredných orgánov štátnej správy. V súčasnosti nimi sú:

1. Výbor NR SR pre financie a rozpočet
2. Výbor NR SR pre hospodárske záležitosti
3. Výbor NR SR pre pôdohospodárstvo a životné prostredie
4. Výbor NR SR pre verejnú správu a regionálny rozvoj
5. Výbor NR SR pre sociálne veci
6. Výbor NR SR pre zdravotníctvo
7. Výbor NR SR pre obranu a bezpečnosť

8. Zahraničný výbor NR SR
9. Výbor NR SR pre vzdelávanie, vedu, mládež a šport
10. Výbor NR SR pre kultúru a médiá
11. Výbor NR SR pre ľudské práva a národnostné menšiny
12. Osobitný kontrolný výbor NR SR na kontrolu činnosti NBÚ
13. Osobitný kontrolný výbor NR SR na kontrolu činnosti SIS
14. Osobitný kontrolný výbor NR SR na kontrolu činnosti Vo-
jenského spravodajstva
15. Výbor NR SR na preskúmanie rozhodnutí NBÚ

Pri akomkoľvek rozhodovaní Národnej rady Slovenskej republiky sa používa vždy väčšinový model. Ak sa pozrieme bližšie na rokovací poriadok zistíme, že poznáme **tri druhy väčšinového kvóra na rozhodovania v našom zákonodar-
nom zbore:**

- relatívna
- absolútna
- ústavná.

Najčastejšia rozhodnutia v podmienkach Národnej rady Slovenskej republiky sa prijímajú **relatívnou väčšinou**. Pri akomkoľvek hlasovaní je potrebné, aby sa na ňom zúčastni-

la nadpolovičná väčšina zo všetkých poslancov, teda 76 zo 150. Ak klesne počet hlasujúcich poslancov pod toto číslo, žiadne hlasovanie nie je platné. Na prijatie uznesenia Národnej rady Slovenskej republiky alebo zákona, je potrebná nadpolovičná väčšina zúčastnených poslancov. Ak teda hlasuje 80 poslancov, návrh je prijatý, ak za neho hlasuje minimálne 41 poslancov. Ak je prítomných 120 poslancov, za návrh musí hlasovať aspoň 61 z nich. Pripomíname, že ak sa na hlasovaní zúčastní 75 alebo menej poslancov, vždy je takéto hlasovanie neplatné.

Na prijatie ústavy (alebo jej zmeny) , ústavných zákonov alebo napríklad za prijatie uznesenia o skrátení volebného obdobia je potrebné získať aspoň tri pätiny hlasov všetkých poslancov (teda aspoň 90 hlasov). Preto v tomto prípade hovoríme o **ústavnej väčšine**.

V prípade hlasovania o prijatí istého typu medzinárodných zmlúv a na definitívne schválenie návrhu zákona, s ktorým vyjadril nesúhlas prezident Slovenskej republiky (relatívne právo veta hlavy štátu), je potrebná absolútna väčšina, čiže nadpolovičná väčšina všetkých poslancov Národnej rady Slovenskej republiky, teda aspoň 76 zo 150 zákonodarcov.

Celkovo pôsobnosť Národnej rady Slovenskej republiky môžeme podľa Ústavy Slovenskej republiky rozdeliť do viacerých kategórií:

- uznávať sa na ústave, ústavných a ostatných zákonov a kontrolovať, ako sa dodržiavajú,
- ústavným zákonom schvaľovať zmluvu o vstupe do štátneho zväzku Slovenskej republiky s inými štátmi a o vypovedaní takejto zmluvy,
- rozhodovať o návrhu na vyhlásenie referenda,
- pred ratifikáciou vyslovovať súhlas s medzinárodnými zmluvami o ľudských právach a základných slobodách, s medzinárodnými politickými zmluvami, s medzinárodnými zmluvami vojenskej povahy, s medzinárodnými zmluvami, z ktorých vzniká Slovenskej republike členstvo v medzinárodných organizáciách, s medzinárodnými hospodárskymi zmluvami všeobecnej povahy a podobne,
- zriaďovať zákonom ministerstvá a ostatné orgány štátnej správy,
- rokovať o programovom vyhlásení vlády Slovenskej republiky, kontrolovať činnosť vlády a rokovať o dôvere vláde a jej jednotlivým členom,
- schvaľovať štátny rozpočet , preverovať jeho plnenie a

- schvaľovať štátna hospodársky účet,
- rokovať o základných otázkach vnútornej, medzinárodnej, hospodárskej, sociálnej a inej politiky,
 - uznávať sa o zrušení rozhodnutí prezidenta (čl.102 ods.1 písm. j) ústavy) , ak odporuje princípom demokratického a právneho štátu,
 - voliť a odvolávať predsedu a podpredsedu Najvyššieho kontrolného úradu Slovenskej republiky a troch členov Súdnej rady Slovenskej republiky,
 - uznávať sa o vypovedaní vojny, ak je Slovenská republika napadnutá alebo ak to vyplýva zo záväzkov z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu, a po skončení vojny a o uzavretí mieru,
 - okrem špecifickým prípadov vysloviť súhlas na vyslanie ozbrojených síl mimo územia Slovenskej republiky,
 - vysloviť súhlas s prítomnosťou zahraničných ozbrojených síl na území Slovenskej republiky,
 - uznávať sa o návrhu na skrátenie volebného obdobia Národnej rady Slovenskej republiky.

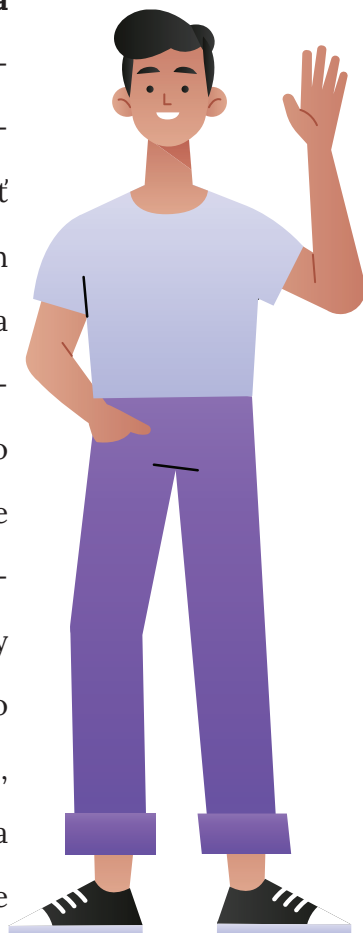
Všetky podrobnosti k jednotlivým kategóriám a najmä o konkrétnom spôsobe prerokovania a prijímania sú obsiah-

nuté v **zákone o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky**.

Národnú radu Slovenskej republiky sme definovali ako jediný ústavodarný a zákonodarný zbor na našom území. Preto je dôležité aj vymedziť, **kto môže predkladať návrhy jednotlivých zákonných noriem**. V zmysle ústavy toto právo prináleží jednotlivým poslancom parlamentu (už aj jeden poslanec môže predložiť svoj návrh a je povinné o ňom rokovať), všetkým výborom parlamentu a vláde Slovenskej republiky. Prezidentovi Slovenskej republiky takého právo ústava neumožňuje, na druhej strane mu priznáva právo veta (relatívneho), pretože po prijatí zákona v pléne parlamentu môže s takýmto návrhom zákona nesúhlasiť a vrátiť ho s konkrétnymi pripomienkami na opätovné prerokovanie. Relatívnosť tohto práva spočíva v tom, že v prípade, že s návrhom hlavy štátu v parlamente nesúhlasí absolútna väčšina jeho členov (teda aspoň 76 zo 150 všetkých poslancov), návrh zákona sa považuje za schválený aj napriek tomuto prezidentskému nesúhlasu. V konečnom dôsledku pod každým prijatým zákonom v Národnej rade Slovenskej republiky je podpísaný predseda parlamentu, predseda vlády Slovenskej republiky a prezident Slovenskej republiky (on

však môže aj nepodpísať, ak parlament jeho pripomienky neakceptuje, toto však už nemá potom vplyv na platnosť a účinnosť takého zmenia zákona).

Ak by sme chceli vyjadriť činnosť Národnej rady Slovenskej republiky aj v rovine politickej, je potrebné zdôrazniť, že v našom, ale aj v každom inom demokratickom parlamente, **je celý systém postavený na vzájomnom súperení dvoch základným zoskupení – koalície a opozície.** Už pri ustanovujúcej schôdzi parlamentu sa profilujú dva tábory – tí, ktorí získali väčšinu poslancov, majú ambíciu zostaviť vládu a vládnuť až do ďalších parlamentných volieb a zvyšok, menšina, teda tí, ktorí sa ocitli v opozícii. Koalíciu tvoria politické strany a cez nich poslanci, ktorí aktívne takého spoločenstvo vytvorili, opozíciou sa stávajú automaticky z dôvodu neprináležitosti ku koalícii. Tento vzťah vytvára aj systém väčšiny a menšiny. Zostáva zásadným problémom, čo všetko si môže dovoliť koalícia voči opozícii, do akej miery má väčšina prihliadať na práva menšiny a či je zachovaná možnosť menšine

(po ďalších parlamentných voľbách) vytvoriť novú väčšinu.

Ústava Slovenskej republiky vo svojich ustanoveniach (Piata hlava – zákonodarná moc) okrem Národnej rady Slovenskej republiky uvádza aj **inštitút referenda**. Tento **prvok priamej demokracie** (rozhodnutie vytvárajú priamo občania, nie nimi zvolení zástupcovia) dopĺňa náš systém zastupiteľskej demokracie. Preto aj ústava deklaruje, že práve referendum sa potvrdí ústavný zákon o vstupe do štátneho zväzku s inými štátmi alebo o vystúpení z tohto zväzku. Referendum sa môže rozhodnúť aj o iných dôležitých otázkach verejného záujmu, pričom jeho predmetom nemôžu byť základné práva a slobody, dane, odvody a štátny rozpočet.

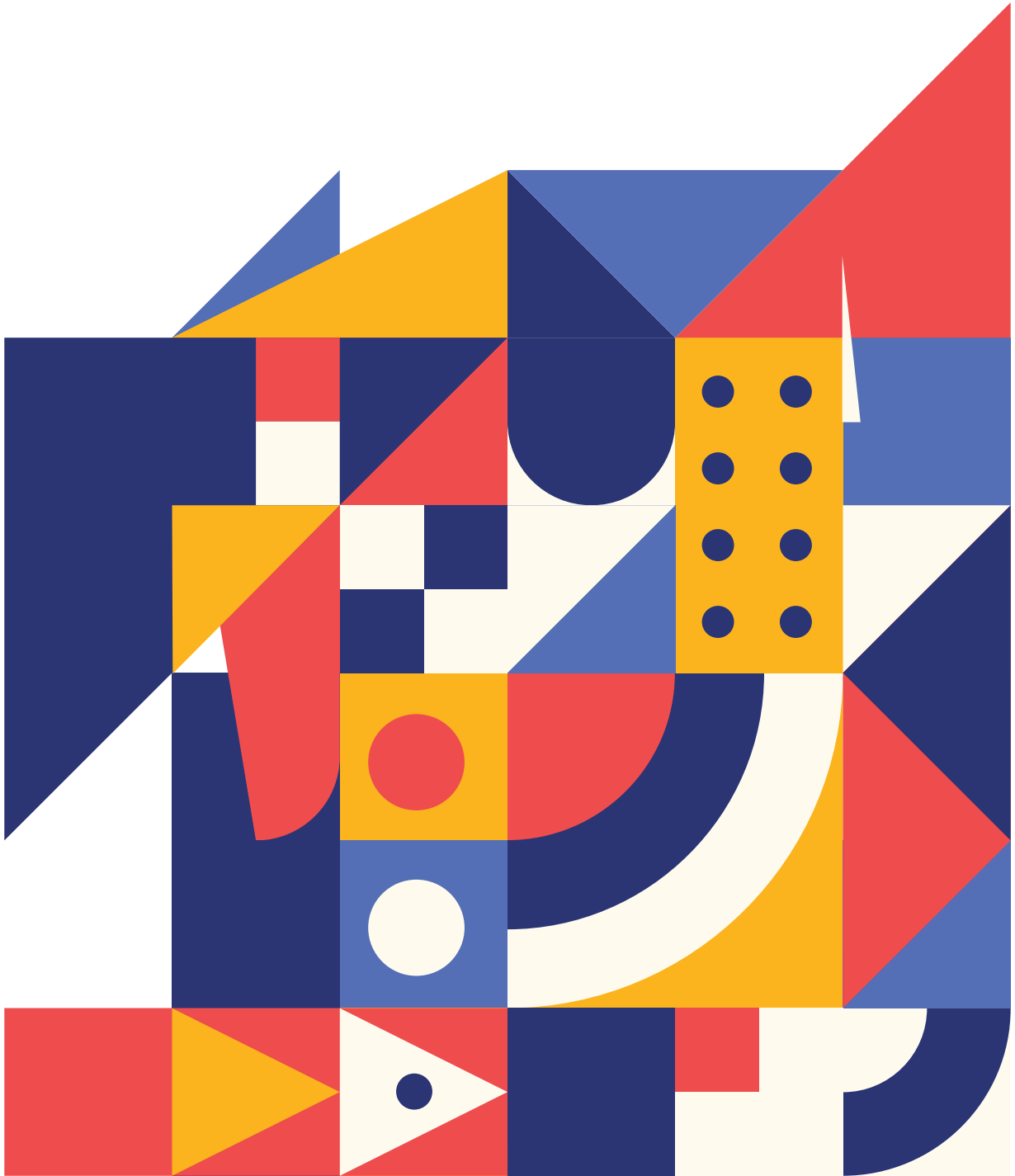
Právo zúčastniť sa na referende majú občania Slovenskej republiky, ktorí majú právo voliť do volieb do Národnej rady Slovenskej republiky. Referendum vyhlasuje hlava štátu na základe uznesenia Národnej rady Slovenskej republiky alebo na základe petície minimálne 350 tisíc občanov. Aby bolo referendum platné, je potrebné, aby sa na ňom zúčastnila nadpolovičná väčšina všetkých oprávnených voličov a aby za návrh sa vyslovila nadpolovičná väčšina zo zúčastnených. Celý spôsob výkonu referenda na celoštátnej úrovni upravuje samostatný zákon.

Kontrolné otázky

1. Charakterizujte postavenie poslanca Národnej rady Slovenskej republiky.
2. Charakterizujte význam Národnej rady Slovenskej republiky.
3. Charakterizujte aktívne a pasívne volebné právo.
4. Charakterizujte úlohy a význam výborov Národnej rady Slovenskej republiky.
5. Charakterizujte inštitút referenda v podmienkach Slovenskej republiky

Bibliografia

BARDOVIČ, Jakub. 2023. (Ne)zastúpené regióny na kandidátnych listinách: alebo čo priniesli voľby v roku 2020, UCM v Trnave. 108 s. ISBN 978-80-572-0384-1.

BARDOVIČ, Jakub. 2021. Voľby a volebné systémy. Trnava: FSV UCM v Trnave. 160 s. ISBN 978-80-572-0206-6.

BRIX, Richard. 2019. Sídlná štruktúra na území Slovenska. In: Komunálna samospráva na Slovensku optikou verejnej politiky. Trnava: UCM v Trnave. s. 51-58. ISBN 978-80-572-0022-2.

DANICS, Štefan, URBAN, Lukáš a DUBSKÝ, Jozef. 2022. Základy sociologie a politologie. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk. 354 s. ISBN 978-80-7378-878-5.

DOMIN, Marek. 2017. Volebné právo a volebné systémy. Bratislava: Univerzita Komenského Právnická fakulta v Bratislave. 411 s. ISBN 978-80-7160-438-9.

DRGONEC, Ján. 2019. Ústava Slovenskej republiky. Bratislava: C.H.Beck SK, 1792 s. ISBN 978- 80-8960ň374-9.

HLOUŠEK, Vít, KOPEČEK, Lubomír a ŠEDO, Jakub. 2011. Politické systémy. Brno: Barrister&Principal. 292 s. ISBN 978-80-87474-23-5.

HORVÁTH, Peter. 2019. Aktéri verejnej politiky. Slovensko 2012 – 2016. Bratislava: IRIS, 106 s. ISBN 978-80-8200-042-2.

HORVÁTH, Peter a kol. 2014. Kapitoly z politického systému Slovenskej republiky pre študentov FSV UCM. Trnava: Spoločnosť pre verejnú správu pri Slovenskej akadémii vied. 220 s. ISBN 978-80-971627-1-9.

HORVÁTH, Peter, URC, Erik. 2021. Aktéri regionálnej samosprávy na Slovensku. Trnava: UCM. 122 s. ISBN 978-80-572-0104-5.

CHYTÍLEK, Roman. 2009. Volební systémy. Praha: Portál. 2009. 375 s. ISBN 978-80-7367-548-6.

JUST, Petr. 2018. Pod Tatrou sa blýska – strany, vlády a koalície na Slovensku v letech 2006 až 2016. Praha: Libri. 163

s. ISBN 978-80-7277-568-2

KOPEČEK, Lubomír. 2007. Politické strany na Slovensku: 1989 - 2006, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 628 s. ISBN 978-80-7325-113-0.

KRIVÝ, Vladimír, ZEMKO, Milan. 2008. Voľby do zákonodarných orgánov na území Slovenska 1920-2006. Bratislava: Štatistický úrad, 224 s. ISBN 978-80-224-1028-1.

KRNO, Svetozár, SLOBODNÍKOVÁ, Marcela. 2016. Politické strany a hnutia na Slovensku. In Pohľady na Slovenskú politiku po roku 1989. II. časť. Bratislava: VEDA. s. 66 – 112. ISBN 978-80-224-1513-2.

KROUPA, Jiří. 2020. Politologie nejen pro právníky, 2., aktualizované vydání. Wolters Kluwer ČR. 204 s. ISBN 978-80-7598-812-6.

KROUPA, Jiří, BENÁK, Jaroslav. 2021. Základy politického systému České republiky: učební text pro bakalářské studium. 4., aktualizované vydání. Brno: Masarykova univerzita.

89 s. ISBN 978-80-210-8630-2.

LEŠKA, Dušan. 2013. Politický systém Slovenskej republiky. Bratislava: Univerzita Komenského. 111 s. ISBN 978-80-223-3407-5.

MACHYNIAK, Ján. 2018. Politické aspekty inštitucionalizácie regionálnej samosprávy. In: Regionálna samospráva na Slovensku. Bratislava: Iris. s. 27-36. ISBN 978-80-8200-022-4.

MIKUŠ, Dalibor. 2018 Pohľady politických strán na verejnú správu. Trnava: FSV UCM. 118 s. ISBN 978-80-8105-962-9.

NOVÁK, Miroslav. 2016. Strany, volby a demokracie. Praha: SLON. 516s. ISBN 978-80-7419-233-3.

OROSZ, Ladislav – SVÁK, Ján. a kol.. 2023. Ústava Slovenskej republiky – komentár. Zväzok II. Bratislava: Wolters Kluwer, 840s. ISBN 978-80-571-0506-0.

PEKNÍK, Miroslav et al. 2016. Pohľady na slovenskú politiku po roku 1989: II. časť. - Bratislava: Veda. s. 275-316. ISBN 978-80-224-1516-3.

RYBÁŘ, Marek. 2011. Medzi štátom a spoločnosťou: Politické strany na Slovensku po roku 1989. Bratislava: Devín. 160 s. ISBN 978-80-89493-06-7.

ŠÚTOVEC, Milan. 2019. Politické Slovensko. Bratislava: Slovart. 488 s. ISBN 978-80-556-3894-2.

TÓTH, Rastislav. 2007. Politické strany. Bratislava: SMA-RAGD. 128. ISBN 978-80-89063-19-2.

Ústava Slovenskej republiky. Listina základných práv a slobôd. Právny stav k 1.septembru 2023. Šamorín: HEURÉKA, 56 s. ISBN 978-80-8173-167-9.

(c) 2024 FSV UCM

VÝCHOVA K DEMOKRATICKEMU OBČIANSTVU
A KRITICKEMU MYSLENIU.

ZÁKLADY ÚSTAVNÉHO A POLITICKEHO SYSTÉMU SLOVENSKEJ REPUBLIKY

FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED ÜCM v Trnave

Publikácia študentom stredných škôl umožňuje rozvinúť kritické myslenie, analytické schopnosti a schopnosť pochopiť komplexné politické súvislosti, nakoľko tie za posledné tri desaťročia prešli zásadnými dynamickými zmenami. Študentom ponúka možnosť objaviť, ako politika ovplyvňuje ich každodenný život, a ako môžu sami aktívne participovať v demokratickom procese.

